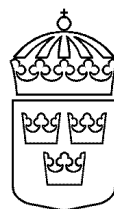

Riksdagens protokoll

1997/98:122

Onsdagen den 10 juni

Protokoll
1997/98:122

Kl. 9.00 – 12.36

14.00 – 15.04

1 § Partiledardebatt

Partiledardebatt

Anf. 1 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag skulle bara kontrollera om talmannen hade på sig den slips som riksdagens ledamöter, med alternativet scarf, har fått av talmännen vid slutet av mandatperioden. Så var inte fallet, men ingen är så god att han inte kan bli bättre. Det gäller även riksdagens talman.

I dag, herr talman, har vi terminsavslutning i riksdagen. Vi har en blomstertid som kommer, slutet på en fyraårig mandatperiod och också början på en valrörelse.

Men jag vill börja med ett tack till Olof Johansson, som ju med dagens debatt lämnar rollen som partiledare i Sveriges riksdag. Jag skulle kunna säga, och åtskilliga kommer säkert att göra det, ganska mycket om Olle. Vi har arbetat med, kanske ibland också mot, varandra kontinuerligt sedan mitten av 1970-talet. Vi har ägnat oss åt att försöka slutförvara eviga problem, om jag inte missminner mig. Vi har byggt broar över stora vatten, eller i alla fall försökt. Vi har tillämpat kretsloppsprincipen på nollösningar, med något varierande framgång. Men genom allt detta har vi alltid bevarat respekten och, viktigast av allt, det goda humöret. Olle har varit en vän och en kamrat, också när det utåt sett ut att vara bara strid och storm.

För en sak vill jag speciellt tacka honom. När vi bildade regering i oktober 1991 var en av våra allra viktigaste uppgifter att inleda och slutföra de förhandlingar som skulle göra det möjligt för Sverige att redan 1995 ta det avgörande steget från utanförskap till medlemskap i den europeiska unionen. Det var få som då trodde att det skulle vara möjligt. Vi hade aldrig klarat den uppgiften utan Olof Johanssons och Centerns konstruktiva och aktiva insatser – dels i miljöförhandlingarna, såsom jag sagt många gånger tidigare, dels i stödet för ansträngningarna i stort. Utan de insatserna hade det inte gått. Jag tackar Olof för samarbetet i denna form under dessa år.

Nu är vi medlemmar i den europeiska gemenskapen. Det ger skyldigheter, men än mer av möjligheter, och del i ett samarbete för frihet och för fred i vår del av världen.

Men åter hör vi skotten nere på Balkan. Vi ser åter riskerna för en ny tragedi. Vi ser förtvivlade familjer som tvingas fly när deras liv förstörs av hatet och av granaterna. Denna gång måste Europa agera tidigt och tydligt. Vi måste visa alla att vi lärt läxan av misstagen från Sarajevo.

***Fel! Okänt
växelargument.***

Jag är bestämd i min uppfattning att det behövs ett starkt politiskt agerande och en tydlig militär närvaro nu för att förhindra en katastrof i morgon. Jag vill att Sverige skall ha kraften att driva på. Jag säger inte detta för att söka strid med regeringen utan för att söka samverkan. Jag vill att Sverige skall visa att vi är beredda att ställa upp. Ställer vi inte upp med fredsinsatser nu kommer vi att tvingas ställa upp för flyktingkatastrofen i morgon. Vi har sett det förr, och vi vill inte se det igen.

Jag hoppas och tror att det i denna viktiga europeiska fredsfråga skall vara möjligt med ett brett samarbete. Jag har ingen anledning att tro motsatsen.

För fyra år sedan stod vi i denna talarstol och diskuterade det val som då skulle komma. Den dåvarande socialdemokratiska partiordföranden talade om att vändningen uppåt i ekonomin skulle utnyttjas och att den första huvuduppgiften var att se till att Sverige inte fastnade i arbetslöshetsfällan på samma sätt som land efter land i övrigt hade gjort. Han lovade, här i denna talarstol, att alla ungdomar skulle få jobb inom hundra dagar om socialdemokraterna fick makten. Han sade att det var vansinnigt om 20 000 personer skulle få lämna kommuner och landsting. Han lovade att det snabbt skulle bli många fler jobb med socialdemokratisk politik. Ingenting var viktigare och ingenting var tydligare än just detta.

I dag kan vi, och bör vi, summera. Inte ens denna sommar efter fyra år kommer man att kunna infria sitt löfte till ungdomarna. Vi har sett mer än 300 000 svek mot detta löfte under dessa år. Ca 80 000 personer – en fyrdubbel vansinnighet, om jag skall använda det socialdemokratiska språkbruket – har fått lämna kommuner och landsting. Och allvarligast av allt: Det finns faktiskt *färre* riktiga jobb i Sverige i dag än när socialdemokraterna tog över för snart fyra år sedan – inte fler, som man lovade, utan färre. Skall ett misslyckande någonsin beskrivas som massivt är det väl detta.

Den uppgång som vi hade då och som Ingvar Carlsson talade om bröts. Hade den uppgången fortsatt med samma kraft hade Sverige i dag haft minst 150 000 fler jobb. Hade den socialdemokratiska regeringens egna prognoser slagit in hade Sverige i dag haft ca 210 000 fler jobb. Hade Sverige haft samma utveckling som våra nordiska grannländer hade vi i dag haft ca 260 000 fler jobb.

Nu går det försiktigt uppåt – litet svagare de senaste veckorna, men uppåt. Det är bra. Med litet tur tror jag att regeringen Persson framåt valet möjligen åter kan komma upp till det antal jobb Sverige hade när socialdemokraterna tog över för snart fyra år sedan. *Dit* kan man komma, men knappast längre. Det är faktiskt inte mycket, inte ens för statsministern, att vara stolt över. Jobben var denna regerings viktigaste uppgift, enligt vad den själv sade. Med denna har den misslyckats.

Men den lovade mycket annat också, t.ex. en bättre skola. Men i dag, när många barn sjunger avslutningspsalmen i skolan – det är där jag egentligen skulle ha varit just nu – vet vi att en av tio inte klarar av grundskolan. En bristande skola för barn dömer till misslyckande i livet.

Man lovar en bättre sjukvård. Men sedan vårdgarantin avskaffades har vårdköerna växt och växt. Jag känner egentligen ingen som anser att vården har blivit bättre under dessa år.

Vi har fått den s.k. Solnaeffekten i vård, skola och omsorg: högre skatt och sämre service. Och det är varken mer eller mindre än en skandal när världens högsta skatter ger en haltande vård och en bristande skola.

Varför? Jo, därför att valfriheten avskaffats, förnyelsen stoppats och allt egentligen mest setts i kamerala termer.

Vi har bättre statsfinanser i dag än för fyra år sedan, och i likhet med andra länder har vi fått klart lägre räntor. Vi har kunnat hålla inflationen stången. Det är en framgång att vi i dag står eniga kring en låginflationspolitik. Det var annorlunda i 1990-talets inledning.

Men det är jobben som måste bli den viktigaste frågan när vi nu blickar framåt. Nya jobb och ny tillväxt är det avgörande politiska uppdraget när Sverige tar steget in i 2000-talet. Vi får inte acceptera att ständigt halka efter. Vi får inte acceptera att de nya jobben går Sverige förbi.

Vi vill ha lägre skatter på arbete. Vi vill befria tjänstesektorn. Vi vill avreglera företagen. Vi vill modernisera arbetsmarknaden. Vi vill förbereda oss för euron. Vi vill ha en förnuftig energipolitik. Vi vill göra Sverige till spjutspetslandet framför andra i den nya informationstekniken.

Det har gått fyra år som varit fyra förlorade år när det gäller nya jobb. Det har vi inte råd med fyra år till. Därför behöver vi en ny politik. Det kräver en ny regering.

(Applåder)

Anf. 2 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Alla ni som lyssnar! Det var intressanta fraser som Carl Bildt använde sig av. Modernisera arbetsrätten. Vad är modernisera? Förnuftig energipolitik. Vad är förnuftig? Allt det där beror naturligtvis på värderingar.

Jag kan hålla med Carl Bildt på ett område, det är att man inte har lyckats lösa problemen med arbetslösheten. Skall man göra det måste man sänka arbetstiden, dela på jobben, införa ett friår och skatteväxla.

Carl Bildt talar väldigt mycket om skolan. Moderaterna har talat om världens bästa skola. Men världens bästa skola kräver också resurser. Vi kan inte få världens bästa skola om vi har för stora klasser, för stora grupper.

Världens bästa skola skulle vi kunna få om vi hade fler lärare i skolan, fler vuxna i skolan. Fler lärare och fler vuxna kostar pengar. Därför är det mycket märkligt att höra den borgerliga oppositionens ledare säga att man skall satsa på en bättre skola, samtidigt som man inte vill tillföra de resurser som faktiskt krävs för att man skall få en bättre skola.

Grupperna och klasserna är för stora. Jag har varit ute i mängder av skolor de senaste två åren. Samma sak hör man överallt, precis överallt. Det stora problemet är att det är för få vuxna i skolan. Det är för stora klasser, för stora grupper. Det är detta vi måste åtgärda. Hur gör Carl Bildt det när han inte vill tillföra mer pengar till kommunerna?

(Applåder)

Anf. 3 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt, men Birger Schlaug vet att jag har mycket pressad tid i denna debatt.

Prot. 1997/98:122

10 juni

*Fel! Okänt
växelargument.*

Mycket kort: I kommun efter kommun prioriterar kommunalmän skolan. I kommun efter kommun satsar vi i allmänhet mer på skolan, vi har en bättre skolpolitik. Pengar finns. Men prioriteringarna är fel. Lägg ned en mängd onödiga kommunala bidrag och byråkrati! Satsa på skolan och barnen! Det gör vi.
(Applåder)

Anf. 4 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Det är en intressant invändning att det inte krävs mer pengar. Det skall vara omfördelningar, mindre bidrag. Är det de som har socialbidrag som skall få mindre, eller vad handlar det om, Carl Bildt?

Vi kommer aldrig någonsin att få en bra skola om vi inte får betydligt fler vuxna i skolan, och detta kostar pengar. Därför måste kommunerna få mer pengar. Jag är glad att Göran Persson i dag, i en debattartikel i DN, har annonserat att man öppnar för det.
(Applåder)

Anf. 5 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Mindre förlustbidrag till onödiga kommunala bolag, mer pengar till barnen och skolan!
(Applåder)

Anf. 6 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Vi som har sysslat med kommunal verksamhet vet att det handlar om vård, skola och omsorg. Om nu moderaterna vill tillföra 18 miljarder kronor mindre än regeringen vill, hur skall man klara ut detta? Allt går inte att svepa bort på det här enkla demagogiska sättet. Det handlar om lärare i klassrummen, sjuksköterskor i äldreomsorgen och vårdpersonal för dem som är krassliga.

Redovisa politiken, Carl Bildt! Glid inte undan på det här demagogiska sättet!
(Applåder)

Anf. 7 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Socialdemokratisk politik i kommunerna de kommande åren kommer att innebära mycket mer av förlusttäckning i olönsamma och onödiga kommunala bolag än nya satsningar på skola och omsorg. Det är nya jobb som ger mindre utgifter för bidrag och som skapar bättre möjlighet att göra det som politikerna skall göra, men som de ofta misslyckats med.
(Applåder)

Anf. 8 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Då gör vi det ännu tydligare. I en motion talar ni om att ni skall skapa utrymme för att sänka kommunalskatterna genom koncentration och genom högre effektivitet. Vi vet att 80 % av de kommunala utgifterna är vård, skola och omsorg. Det som Bildt försöker föra in, förlusttäckning i en del kommunala bolag, kan för en och annan kommun vara ett problem. Men för kommunsektorn, som vi nu talar om, ser strukturen ut på det viset.

Har moderaterna en politik ni vågar stå för, eller tänker ni fortsätta med den här typen av enkel demagogi?
(Applåder)

Prot. 1997/98:122
10 juni

Partiledardebatt

Anf. 9 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Självfallet står vi för vår politik.

Titta t.ex. på Stockholmsregionen, där vi kan jämföra både maktskiften och en lång rad olika kommuner. På punkt efter punkt ser man att moderata kommuner förra perioden och denna period satsar mer på skolan och ger bättre resultat än socialdemokratiskt styrda kommuner. Socialdemokratiskt styrda kommuner satsar mer på en mängd annat. Men nu talar vi om skolan, och den sköts bättre i moderata händer, i moderata kommuner.

(Applåder)

Anf. 10 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Vi har sett opinionsmätningar vad gäller partiernas framgångar och tillbakagångar. Det finns en tendens att det går bra för högern och för vänstern. Jag tror att det beror på att vi har en tydlighet i vårt ideologiska budskap och att vi talar om värderingar. Jag skulle vilja ställa några frågor på det temat till Carl Bildt.

Förutom att ni vill skära ned i kommuner, vilket innebär att väldigt många kvinnor går miste om sina nödvändiga och viktiga arbeten och i stället tvingas till passiv arbetslöshet, vill ni också sänka sjukförsäkringen och sänka nivån i a-kassan.

Vad är det för människosyn som präglar sådana förslag, dvs. att den som är arbetslös eller sjuk inte skall ha tillräckligt med pengar till mat och hyra? Har ni någon föreställning om att människor som är arbetslösa är allmänt lata och behöver någon form av morot eller piska för att skaffa sig ett arbete?

Anf. 11 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Snart får vi göra om talarordningen så att jag får litet mer tid.

30 000 kvinnojobb har försvunnit under denna mandatperiod av vänsterpolitik. Bidragen under regeringen Persson har varit lägre. Men lägre skatt på bidragen ger därmed i kronor och ören mer pengar kvar i kassan.

Det viktigaste – och det borde Gudrun Schyman och jag vara överens om – är fler jobb. För att det skall vara möjligt krävs lägre skatt för alla, inte bara för vissa.

(Applåder)

Anf. 12 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Carl Bildt och jag kan vara överens om att det krävs att fler människor har möjlighet att utifrån egen sysselsättning klara sin egna försörjning. Vi är inte överens om att det krävs lägre skatt för alla. Tvärtom behöver vi en omfördelning, som gör att de som har pengar att lägga på hög delar med sig till dem som har slut i portmonnän innan månaden är slut. Det är bl.a. de som är sjukskrivna och arbetslösa. Det är bl.a. alla

de kvinnor som har fått sparken från skolan, barnomsorgen och sjukvården och som i dag tvingas till passivitet i hemmen.

För detta krävs en omfördelning. Det krävs att de som har delar med sig till dem som behöver. Det innebär att vi inte kan sänka skatten för alla. Tvärtom! Vi är en hel del som kan bidra mer. Jag tror att många vill det.

Anf. 13 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag beskrev Vänsterpartiets politik fel. Det är vi moderater som vill ha sänkt skatt för alla, inte Vänsterpartiet.

(Applåder)

Anf. 14 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Ärade riksdagsledamöter! Det är en speciell dag i dag. Jag trodde att Carl Bildt skulle nämna att fotbolls-VM startar i dag med tanke på hans stora fotbollsintresse. Men jag är också inne på slutrundan.

Replikerna mot mig i dag måste bli begränsade om stämningssläget skall vara så där hjärtligt. Även om vi har mycket av strid, kamp och käbbel i politiken, är det andra intryck som består – även i partiledarkretsen. Med jämna mellanrum måste man fjädra upp sig och tala om hur oenig man är. Det är mycket kamratskap. Det känns bra.

Jag beundrar det engagemang som Carl Bildt alltid har visat i internationella frågor. Det är naturligtvis ingen tillfällighet att du inledningsvis tog upp frågan om tragedin i forna Jugoslavien. Det är en tragedi. Vi är helt överens om att fredsprojektet i Europa är det stora i vår tid. Låt oss föra politiken i riktningen att utjämna skillnader mellan människor, ge människor bröd att leva av och se till att de slipper ta ihjäl varandra för att skapa livsutrymme. I den delen är vi helt överens. Däremot har vi en och annan tvist om det nödvändiga i att bygga imperier och förena valutor, med de spänningar som det skapar. Vi kanske hinner komma tillbaka till dessa frågor.

Har ni tänkt på, kära riksdagsledamöter, att det är sällan någon som i dag åberopar tigerekonomierna eller Japan som förebilder för ekonomisk utveckling? Jag tänkte på det när jag hörde nyheterna i morse. Återigen var det skakningar där borta. Samtidigt var det en erinran om hur beroende vi är av vår omvärld. Naturligtvis påverkar detta i värsta fall oss.

Det finns anledning att någon gång betona de begränsningar vi har i den svenska ekonomin och den svenska politiken när det gäller att hantera saker på egen hand. Det kräver internationellt samarbete. Men det finns också andra begränsningar som är värda att nämna.

Först och främst är Sveriges internationella beroende stort, och det ställer krav på konkurrenskraft. Det gäller varor, tjänster och kronans kurs. Ordning och reda i ekonomin, trovärdighet på marknaden, politisk stabilitet är avgörande för att inte drabbas av marknadsbestraffning i form av höga räntor och lägre kronkurs.

För det andra har vi fortfarande en statsskuld som omfattar ca 80 % av den samlade produktionen i landet, dvs. ca 1 400 miljarder kronor. Det drar i sin tur över 100 miljarder i räntekostnader per år, vilket urholkar de

pengar som skulle kunna användas offensivt t.ex. för skattesänkningar på arbete.

För det tredje är arbetslösheten oacceptabelt hög mänskligt och ekonomiskt. Det kostar bidrag och stöd. Det kostar uteblivet produktionsresultat. Därmed sänks efterfrågan i ekonomin.

Låt mig nöja mig med dessa begränsningar. Allt vi vill kan inte göras omedelbart. Det ställer krav på ansvar över valperioderna för den offentliga ekonomin och samhällsekonomin. Det krävs en strategi för sunda finanser. Om vi delar ut pengar som inte finns, kommer marknadens straff. Det vet vi av erfarenhet. Det får vi inte glömma. Det kräver tid, stabilitet och trovärdighet för att få bort de begränsningar som har fjättrat oss under 90-talet. Detta kräver vilja att ta samhällsansvar hos så många parter och partier som möjligt.

När jag talade om nationell samling i valrörelsen 1994 var detta min insikt och strävan. Jag visste att det skulle krävas betydligt mer än vad vi hade hunnit med under fyrpartiregeringen.

Låt oss tala om konstruktiv opposition. Efter valet, då väljarna hade sagt sitt, var detta ett uttryck för insikten att saneringen var långt ifrån klar vid regeringsskiftet hösten 1994. Vi drog slutsatsen att Sverige behöver mer av samarbete och mindre av konfrontationer. Men i dag är begränsningarna i ekonomin betydligt mindre än för fyra år sedan. Detta skapar nya möjligheter. Det uppfattar svenska folket genom ökad tilltro till förbättringar i samhällsekonomin och den egna ekonomin.

Jag skulle vilja göra en insats – om ni inte tar för mycket repliktid – genom att beskriva verkligheten baserad på fakta.

Det är en väldigt viktig utgångspunkt för politiker att vara någorlunda överens om hur verkligheten ser ut, i stället för att tala förbi varandra och beskriva verkligheten som den inte ser ut. Vi har väldigt bra statistik i Sverige – varför inte använda den?

Jag skall inte ta allt, Carl Bildt, men jag hittade en skrift som fyrklöverregeringen publicerade sommaren 1994. Den svenska konjunkturen var på väg upp då, liksom nu. Under en rubrik där heter det: "Det ljusnar för Sverige." Där konstateras en rad positiva drag. Jag tänkte att det väl är ganska objektivt om jag tar en del av dem och jämför med de siffror som vi har i dag.

För det första: "Industrins orderingång ökar." Ökningen var knappt 7 % i början av 1994 jämfört med motsvarande period ett år tidigare. Motsvarande ökning i dag är drygt 10 %. Ni kan kontrollera siffrorna om ni vill. Utredningstjänsten har hjälpt till med dem och en del andra källor.

För det andra: "Industriproduktionen stiger." I början av 1994 var ökningen ca 8 %, efter att ha varit betydligt lägre tidigare. Motsvarande för 1998 är 6 % och för närvarande +7,5 % i årstakt. Sedan valet 1994 har industriproduktionen ökat med ca 30 %.

För det tredje: "Kapacitetsutnyttjandet i industrin stiger." 1994 var procenttalet 89,9. Den senaste kända siffra som jag har tillgång till är 88,6 %.

För det fjärde: "Exporten ökar." Det var 22,5 % år 1994 mot 11,1 % fjärde kvartalet 1997. Till bilden hör naturligtvis kvardröjande effekter av den påtvingade devalveringen 1992, som gav en enorm skjuts åt exportindustrin, som dröjde kvar några år framåt. Det syns tydligt.

För det femte: "Svensk industri tar marknadsandelar." Det hade samband med det förra, och 1994 var det 6,2 %. Den ökningen har avtagit därefter.

För det sjätte: "Tillväxten tar fart." 1994 var ett rekordår med en ökning på 4,6 %, men vi minns också de tre åren med minustal och stagnation dessförinnan. Sista kvartalet 1997 var ökningen 3,3 %. Jämfört med de sista tolv månaderna före regeringsskiftet har värdet på svensk produktion ökat med 10 %.

För det sjunde: "Näringslivets investeringar ökar." De var 10,2 % år 1994 mot -1,3 % fjärde kvartalet 1997. Det är en klar skillnad.

För det åttonde: "Antalet lediga jobb ökar." I april 1994 var det 33 000, och i april 1998 var det 38 000.

För det nionde: "Företagskonkurserna minskar." Det var 4 312 företagskonkurser 1994 på årsbasis, mot senaste motsvarande ungefär halva den siffran.

För det tionde: "Bankinstitutens kreditförluster minskar." Det var 18,7 miljarder i förluster 1994, och senast motsvarande 8 miljarder.

För det elfte: "Hushållen allt mer optimistiska om framtiden." De var det 1994. Man kan uttrycka det så att de var nettopositiva, och det är en stark ökning också nu. Men det är inga exakta tal.

Detta är naturligtvis ingen heltäckande bild, utan ett urval.

Det som var djupt bekymmersamt 1994 var lånebehovet för staten, som var 240 miljarder kronor vid valet 1994, jämfört med en amortering på ca 5 miljarder sedan april 1997.

Marknadsräntorna var höga hösten 1994, och i dag är de mer än halverade. Ett villalån på 500 000 kr med bunden ränta är i dag 1 900 kr billigare per månad än 1994. Det är stora pengar för konsumenterna.

Anmärkningsvärt är att differensen mot den tyska räntan är ca 0,15 procentenheter – det växlar från dag till dag – mot 4 procentenheter 1994.

De svartmålare som har sagt att om Sverige markerar att vi inte skall vara med i EMU kommer det att gå snett har fått fel.

Det handlar väldigt mycket om våra egna insatser, om vi lyckas stabilisera ekonomin och skapa trovärdighet i vår omvärld. I så fall har vi goda chanser att hålla den konkurrensfaktorn i schack mot omvärlden. Den är viktig för våra investeringar och för vår konkurrenskraft.

Kronan har samtidigt stärkts mot D-marken med 40 öre sedan valet 1994.

Inflationen är rekordlåg, som vi vet – ca 0,8 % det senaste året. Med starka statsfinanser, sänkta boräntor och sänkt matmoms har vi knäckt inflationen, som inte varit över Riksbankens mål om 2 % någon enda månad sedan 1995. Det har betytt ökade reallöner för löntagarna i stället för luft i lönekuvertet. Nu ökar även efterfrågan. Det senaste året har hushållens konsumtion ökat med över 2 %.

En annan siffra som vi kan följa dag för dag, som inte kan tyda på att företag och kapitalägare uppfattar Sverige som en öken, är att aktiekurserna på Stockholmsbörsen slår rekord. Det var *all time high* i måndags. Ökningen sedan valet är 164 % till i april i år i värde på Stockholmsbörsen.

Jag skall inte överdriva vår insats, men i en demokrati krävs det majoriteter. Den s.k. vänstersvängen, Gudrun Schyman, hade inte den trovär-

digheten i sig att den förmådde skapa den stabilitet och den uppskattning som marknaden kräver, i synnerhet av ett land som inte riktigt har visat att man har kontroll.

Jag tycker att det är svårt att förstå kritiken mot dem som tar samhällsansvar. Det gäller inte bara Centerpartiet. Tyvärr är chanserna att tala förbi varandra oändliga, men även i politiken kan den statistiska mångfalden vara bättre än den oupplysta enfalden, om jag får uttrycka mig så.

Det som jag skulle vilja sluta med att säga är alltså att den sanerade ekonomin skapar stora möjligheter för oss framöver och för kommande generationer. Det här handlar inte bara om ekonomi, utan det handlar i hög grad om demokrati:

- att kunna bestämma själv i eget hus,
- att kunna göra de prioriteringar som vi uppfattar är viktiga för framtiden,
- att bekämpa arbetslösheten,
- att satsa på en starkare social välfärd, där inga människor slängs ut i kylan,
- att satsa på det uthålliga Sverige, möjligheterna att se till att ekonomi och ekologi går hand i hand i stället för att uppfattas som motpoler,
- att vara beredd att ta de långsiktiga och även svåra besluten.

Energipolitiken är en långkörare i den branschen, men den kräver just politisk uthållighet och stabilitet för att vi politiker över huvud taget skall leva upp till det demokratiska kravet, när vi nu har tagit en energikälla i anspråk som egentligen inte rymms inom de demokratiska förutsättningarna.

Vad kan vi säga till hundratals generationer som skall ta hand om avfallet från kärnkraften? Jag tycker att detta är en större fråga än t.o.m. folkomröstningar. Vi kan inte folkomrösta om detta. Det är ju folkomröstningar som naturligtvis så småningom innebär att en del generationer inte har blivit tillfrågade.

Till sist tror jag att det av en del av stabiliteten krävs en mogenhet i en demokrati. Det innebär att man söker de gemensamma nämnarna oftare. Vi har ett gemensamt intresse av att det går bra för det här fina landet. Det är vårt huvudansvar.
(Applåder)

I detta anförande instämde Elving Andersson, Lennart Brunander, Anders Svärd, Birgitta Carlsson, Karin Israelsson, Lennart Daléus, Ingrid Skeppstedt, Roland Larsson, Helena Nilsson, Marianne Andersson, Sivert Carlsson, Eskil Erlandsson Kjell Ericsson, Birgitta Hambræus, Marie Wilén, Sven Bergström, Agne Hansson, Andreas Carlgren, Erik Arthur Egervärn och Per-Ola Eriksson (alla c).

Anf. 15 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Alla ni som lyssnar! Först och främst skall jag tacka Olof Johansson framför allt för att han var en motmakt till LRF och även Lennart Daléus när det gäller synen på EU inför folkomröstningen. Det tycker jag var väldigt bra. Jag uppskattar väldigt Olof Johanssons kamp mot EMU, som jag hoppas att Centern kan vidmakthålla även om det blir en ny partiledare.

Prot. 1997/98:122
10 juni

*Fel! Okänt
växelargument.*

Det var en väldig avhyvling av den regering som Centern satt i. Det var intressant på många sätt. Det kan jag förstå.

Verklighet och statistik är viktigt. Tyvärr glömde Olof Johansson den statistik som handlar om miljön. Det är också en del av verkligheten, särskilt med tanke på att han avslutade med att säga att ekologi och ekonomi skall gå hand i hand.

Naturvårdsverket har reagerat väldigt kraftigt, liksom Naturskyddsföreningen, på en utredning som har kommit och som handlar om jordbrukspolitiken. Det är den gamla centerpartisten Gunnar Björk som har utrett. LRF jublar. Många centerpartister jublar också, såvitt jag förstår. Det handlar om sänkt skatt på konstgödsel och sänkt dieselskatt. Det är en ganska avgörande fråga, eftersom det faktiskt är på det sättet att kväveläckagen snarare ökar än minskar. Följden av det är ökad algbloomning och andra problem för hav och vattendrag.

Centern brukar vilja framtona som ett parti med miljöambitioner och har också det på många sätt. Men när det gäller jordbrukspolitiken förstår jag inte Centerpartiet. Jag skulle vilja ställa två väldigt konkreta frågor. Jag vet inte hur mycket taletid Olof Johansson har kvar, men de är väldigt konkreta. Kan Centern acceptera en sänkning av skatten på handelsgödsel? Kan Centern acceptera att skatteväxling, dvs. sänkt skatt på arbete och höjd skatt på energi, motarbetas just inom jordbrukssektorn när det gäller dieselskatten?

Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Birger Schlaug gör det fel som han anklagar mig för att göra, nämligen att inte ta upp helheten. Vad handlar det egentligen om när det gäller ekonomi och ekologi? Det handlar också där om öppna gränser, produktionskrav och konkurrenskrav.

Det nya som har hänt efter EU-inträdet under 90-talet är att svenskt jordbruk har fått förändrade konkurrensförutsättningar. Så är det. Det är därför vi har ägnat så mycket av den gångna mandatperioden åt att försöka analysera vilka dessa nya förutsättningar är. Alla känner till Gunnar Björks utredning. Det är viktigt. Helheten måste stämma också i den branschen.

Jag kan försäkra Birger Schlaug om att vi inte ger upp när det gäller att svenskt jordbruk skall vara världens renaste, precis som Sveriges bönder själva säger. Det betyder att vi inte prioriterar de olika avgifter och skatter som ligger på miljösidan. Det finns annat som man i första hand kan hantera för att skapa denna konkurrenslikställighet.

Det är först om EU inte ställer upp och skapar denna likställighet i behandlingen av miljön för jordbruket som vi hamnar i det dilemma som Birger Schlaug ser fram emot.

Anf. 17 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Jag förstår att Olof Johansson också förstår problemet med övergödningen av haven. Vi kommer att få en ganska tråkig sommar på många ställen i Sverige, där barn inte kan bada och där arter hotas att slås ut.

Då kommer man till det konkreta. De argument som Olof Johansson nu använde är precis samma argument som Carl Bildt använder när det

gäller skatteväxling som rör industrin. Det är exakt samma argument. Då kommer man till frågan om huruvida var och en skall försöka värna just sina intressegrupper och sina intresseområden, eller skall man våga utmana även kemikaliejordbruket? Ett av de största problemen när det gäller miljön i dag är jordbrukspolitiken.

Jag fick inget riktigt svar. Kan Centern acceptera sänkt skatt på handelsgödsel och sänkt dieselskatt? Det går tvärs emot det som Centern annars talar om, nämligen en grön skatteväxling.

Anf. 18 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har svarat på den frågan, Birger Schlaug. Jag har sagt att konkurrenskraften är viktig för att verksamheter inte skall flytta till andra delar av vårt närområde där man inte ställer lika höga krav som vi. Vi har inte haft någon annan uppfattning om detta. Jag har som miljöminister självfallet varit medveten om detta problem.

Jag menar att man inte skall låsa in sig i det dilemma som Birger Schlaug gör det till. Det finns mycket att göra som skapar denna konkurrensförutsättning, och då skall vi självklart inte ge oss på att lätta på miljöavgifterna. Det är svaret. Det finns många andra konkurrensförutsättningar att ge sig på först.

Miljön skall behandlas så, att alla bär sina kostnader. Det är det som är skatteväxlingens innebörd. Det är så man skall hantera den frågan.

Den frågan har inte så mycket med konkurrenskraft att göra, eftersom det handlar om att också sänka avgifter och om belastning på arbetskraft. Därför är skatteväxlingen så viktig också i ett internationellt sammanhang, och därför skall vi driva den frågan.

Anf. 19 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Också jag vill passa på tillfället att tacka Olof Johansson för ett kollegialt samarbete. Det finns en del frågor där vi faktiskt har samarbetat väldigt väl både i riksdagen och utanför riksdagen. Sedan finns det andra frågor där vi skiljer oss åt. Det gäller rättvisefrågorna i fördelningspolitiken och den vänstersväng som Olof Johansson kommenterade. Han sade att den inte var trovärdig. Det hör nog inte riktigt hemma under rubriken "Verklighet baserad på fakta", som vi skulle hålla oss till i denna debatt.

Verkligheten baserad på fakta säger ju att det saneringsprogram som Socialdemokraterna och Vänsterpartiet gjorde upp om efter valet 1994 är det som har lagt grunden till den ekonomiska utveckling som vi har nu. När socialdemokraterna valde att avbryta det samarbetet och i stället vända sig till Centern inledde man ett ekonomiskt samarbete som faktiskt innebar ökade orättvisor: sänkt nivå i sjukförsäkring och a-kassa, sänkta barnbidrag och fortsatta neddragningar för kommuner och landsting. Det kunde vi absolut inte acceptera, eftersom det för oss är viktigt att kombinera sparande med rättvisa. Där skiljer vi oss åt.

Vi har däremot samarbetat i kärnkraftsfrågan. Vi har gjort en överenskommelse tillsammans med regeringen, och jag hoppas att vi kommer att fortsätta att försvara den.

Vi har också samarbetat i frågan om Sveriges inträde eller inte i den ekonomiska och monetära unionen. Också där hoppas jag på ett fortsatt

samarbete, som tar sig uttryck i att vi hårt driver kravet på en folkomröstning, så att vi får ett ställningstagande i frågan. Jag vill fråga Olof Johansson om ni är beredda att t.ex. använda valrörelsen för att upplysa om konsekvenserna av ett eventuellt inträde och nödvändigheten av att vi får ett politiskt beslut i denna fråga.

Anf. 20 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Svaret är ja. Så ser våra stämmohandlingar inför stämman i Sunne ut.

Anf. 21 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag tackar för det svaret och skall fylla på med en fråga om en ytterligare precisering. Tycker Olof Johansson som vi i Vänsterpartiet att det är lämpligt att vi har en folkomröstning om EMU i samband med valet till EU-parlamentet i juni 1999?

Anf. 22 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Vi har inte tagit ställning till tidpunkten. Skälen till det är flera. Det är självklart att EMU-frågan kommer att vara stor i parlamentsvalet 1999. Det vet vi. Skall man kombinera med ett grundlagsbeslut är naturligtvis 2002 ett lämpligare år, för det är då detta är möjligt.

Anf. 23 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Samhällsansvar var kanske det ord som lyste tydligast genom Olof Johanssons anförande. Så har det varit under alla dessa decennier, det vill jag gärna bekräfta. Samhällsansvar är det begrepp som även i svåra stunder har lett Olle till svåra ställningstaganden. Rätt eller fel – men det är det som har lett honom, och för det förtjänar han djup respekt.

Han beskrev i siffror den uppgång vi hade i den svenska ekonomin sommaren 1994 och jämförde med den uppgång vi har i ekonomin nu. Det som inträffat sedan dess är att, som han sade, vänstersvingen kom – skattehöjningarna, återställarna. Sedan bröts den ekonomiska uppgången. Om vi jämför då och nu har Olle rätt när han säger att räntan är lägre och aktiekurserna högre. Det som också är viktigt är att företagarna är färre och att jobben inte är fler. Den viktiga uppgiften för samhällsansvaret under de kommande åren är att se till att jobben blir fler och att företagarna blir fler. I den uppgiften är jag övertygad om att Centerpartiet har en viktig roll att spela.

Anf. 24 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt, som Carl Bildt betonar, att det måste finnas en balans i de samlade åtgärder som vidtas över tiden, så att man inte knäcker framgångsmöjligheterna. Den motivering jag såg till att gå hårt fram med skattehöjningar var att det måste ske så snabbt att vi över huvud taget hann i kapp, så att inte räntorna och statsskulden skenade för Sverige. Vi var bra nära den situationen. Det försvarar inte allt som gjorts. Därför är det viktigt att ställa tillbaka så snabbt som vi har utrymme för det och utan att vi på nytt drabbas av marknadens bestraffning

i form av höga räntor och sänkt kronkurs, för i så fall får det här landet fortsätta stora problem.

Prot. 1997/98:122
10 juni

Anf. 25 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Olof Johansson för hans insatser i svensk politik och i det samarbete vi har haft mellan regeringen och Centerpartiet under den gångna mandatperioden. Det har varit konstruktivt. Det har inte alltid varit enkelt. Jag håller med dem som tidigare har sagt att Olof Johansson i sin politiska gärning inte precis har hållit sig undan svåra beslut och konflikter. Vi har inte alltid tyckt likadant, men jag har satt värde på att Olof Johansson alltid har stått för sina synpunkter.

Jag kan väl säga det som Olof Johansson själv inte sade: Att vi nu står där vi står i Sverige, att vi har kommit så här långt, att vi återigen kan känna optimism och framtidstro hade inte varit möjligt utan samarbetet över blockgränsen och de politiska risker som Olof Johansson initialt tog med den utvecklingen. För det tackar jag dig, och jag vet att också Ingvar Carlsson instämmer i det tacket. När vi så småningom får distans till den här perioden och förstår vilken enorm betydelse du har spelat tror jag också att många av de glåpord som har haglat genom åren kommer att förbytas i en hyllning. Det är du värd, Olle. Tack och heder!

(Applåder)

Anf. 26 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Det är dags för bokslut Persson, en summering av de fyra år socialdemokraterna har suttit vid makten och Göran Persson varit finansminister och statsminister.

Det finns naturligtvis en plussida i det här bokslutet, även om den listan inte blivit så väldigt lång vid min genomgång. Det kan ändå vara trevligt att börja med det positiva.

Det blir plus för att ni medverkade till att föra in Sverige i den europeiska unionen, det blir plus för att ni fullföljde den budgetsanering som den borgerliga regeringen inledde, och det blir plus för att ni till sist höll fast vid pensionsuppgörelsen.

Mitt tack till Olof Johansson får bestå i att han får vara med och dela på de här pluspoängen. Han har ju faktiskt varit inblandad i att grundlägga alla de tre pluspoängen under de borgerliga åren, och, vem vet, kanske har han också haft ett finger med i spelet under Perssonperioden. Dagen till ära kan vi glömma Olof Johanssons medansvar för de minuspoäng som jag också måste dela ut.

Låt mig innan jag går in på den listan säga ett par ord om detta med verklighetsbilden. Göran Persson har en artikel i en tidning i dag där han talar om att vi nu står inför goda tider. Han talar om att människor kan känna optimism.

Jag såg ett TV-inslag häromveckan som handlade om det faktum att barnafödandet i Sverige nu är nere på 30-talsnivå. Jag tyckte det var idiotiskt när Ingvar Carlsson i slutet på 80-talet gjorde baby-boomen till bevis för att socialdemokratisk politik var så bra, så jag skall inte göra det omvända. Som bekant har jag personligen gjort mitt bästa för att förbättra statistiken så mycket som möjligt.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Det jag skall komma till är att man i TV-inslaget trots allt hade hittat en nybliven mor, och man frågade henne varför så få gör som hon. Hon svarade då helt spontant ungefär så här: Arbetslösheten är ju rekordhög, och människor har väldigt små marginaler.

Det var så hon uppfattade verkligheten. Och jag tror att det är detta att människor inte känner igen sig i det ni beskriver som har lett till att Vänsterpartiet under den här perioden har nått rekordnivåer. Jag tror också att det är det som kommer att leda till att vi får regimskifte i höst. Människor känner inte igen sig i ert sätt att skildra deras vardag.

Minuspoängen i bokslut Persson blir många. Det blir först och främst minus för att jobben har blivit färre. Det blir minus för att vårdköerna har blivit längre. Det blir minus för att antalet underkända och utslagna i skolan har blivit fler. Det blir minus för att antalet företagare har blivit mindre. Det är 30 000 färre företagare än vid valet 1994. Det blir minus för att valfriheten har minskat. Enskilda alternativ har fått det kärvare. Det blir minus för att Sverige fortsatt att halka utför i välståndsligan. Det blir minus för att tilliten till trygghetssystemen urholkas, med attacken mot änkepensionerna som det grövsta exemplet.

Det blir också ett antal extra straffpoäng för ert systematiska löftesbrytande. Det sänker ju hela politikens anseende och drabbar därmed oss alla. Jag kan inte fatta hur man kan handskas så lättvindigt med löften som ni gör. Hur kan man lova att sätta stopp för uppsägningar i offentliga sektorn och därefter låta 80 000 sluta? Hur kan man lova att arbetslösheten 1995 skall vara högst 5 % och sedan passivt åse att den blir 8 %? Hur kan man lova att unga människor skall få jobb inom 100 dagar och sedan låta hundratusentals vara arbetslösa längre?

Hur kan man lova att alla skolungdomar skall få sommarjobb och sedan misslyckas i hälften av kommunerna? Hur kan man lova att vårdköerna skall bli kortare och sedan åse hur de blir dubbelt så långa som vid valet 1994? Och hur kan man utlova att extrapengarna till kommunerna skall gå till förbättringar när man vet att det allra mesta måste användas till att undvika ytterligare försämringar? För mig är det som sagt ofattbart att man kan handskas så vårdslöst med löften.

Så de inledande pluspoängen räckte tyvärr inte så långt. Sverige har stagnerat. Klyftorna har växt. Det är kris i vård och skola. Det blir ett rungande icke godkänt på det här provet, och jag hoppas att chansen till omtenta kommer att dröja.

Folkpartiets huvudfrågor i valet är som bekant jobben, vården och skolan. Jag får ibland frågor från journalister som säger: Det är väl de frågor som alla driver? Jag har inte riktigt märkt det, men om det skulle vara sant är det ju närmast omöjligt att tänka sig att socialdemokraterna skulle kunna vinna valet. Hur skulle ni kunna få fortsatt förtroende om det är situationen när det gäller jobben, vården och skolan som blir valets huvudfrågor?

Olof Johansson gjorde en intressant jämförelse om kraften i den uppgång som rådde mot slutet av de borgerliga åren och den konjunkturförbättring som man ser just nu. När det gäller jobben är det alldeles klart att uppgången *då* var mycket kraftigare än den uppgång som vi ser *nu*. För ett år sedan var den totala arbetslösheten 12–13 %. Om man inkluderar människor som nu är i kunskapslyftet är den fortfarande 12–13 %. Den

har krupit ned några promille, men mycket mindre än motsvarande minskning för ett år sedan.

Och när det gäller det som jag menar måste vara huvudfrågan, jobben och tillväxten, finns det ju två huvudalternativ. Det finns ett icke-socialistiskt, där de borgerliga partierna inklusive – hoppas jag – Centern ingår, även om vi väl inte lär få något sådan besked just i dag. Det finns också ett socialistiskt där Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet ingår.

Göran Persson har ju själv sagt i Södertälje för några veckor sedan att 39 % räcker för Rosenbad. Det innebär att Göran Persson i praktiken räknar in ytterligare ett par partier i sitt regeringsunderlag. De som vad jag har förstått står till buds är Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Därmed står alltså en grupp partier som vill vara kärnan i en jobballians mot en gruppering av tillväxthämmare – om jag får använda den beteckningen på Göran Perssons parti – och tillväxthatare – som vi väl kan kalla Birger Schlaug och hans anhängare. Där står ni tillsammans som ett alternativ. Det blir alltså, om den grupperingen mot förmodan skulle få majoritet, en politik som kommer att formas i skärningspunkten mellan Göran Persson, Gudrun Schyman och Birger Schlaug.

Men det finns i detta ett mycket stort demokratiskt problem, nämligen att väljarna svävar i fullständig okunnighet om vilken politik en sådan vänsterkoalition kommer att föra. För det första vet vi ju inte mycket om vilken politik socialdemokraterna själva vill föra. Det ni kommer med just nu är ju mest avdammade borgerliga förslag. Men om det är borgerlig politik som skall föras är det naturligtvis bäst att de borgerliga själva får föra den.

Det andra problemet är att vi inte alls vet hur ni i den här konstellationen kommer att kompromissa. För sitt stöd till en socialdemokratisk regering kräver ju båda de här andra partierna på yttersta vänsterkanten totalt EMU-nej, snabbstängning av fler kärnkraftverk och ytterligare regleringar på arbetsmarknaden för att tvinga fram en sextimmarsdag. Vänsterpartiet fyller på med höjd arbetsgivaravgift, höjd bolagsskatt, ännu mer dubbelbeskattning av aktier än vi redan har och för säkerhets skulle också en ny extra värnbolagsskatt.

Det är klart att socialdemokraterna inte kommer att behöva acceptera *allt* av detta. Men vad kommer man att acceptera och var kommer man att sätta klackarna i marken? Det vet vi ingenting om. Göran Persson kan väl kommentera detta. Kommer han att acceptera stängning av fler kärnkraftverk än Barsebäck före 2002? Miljöpartiet vill att alla svenska kärnkraftverk skall stängas inom tre år.

Kommer Göran Persson att acceptera ytterligare försämringar för de privata alternativen inom vård och skola? Blir det tvångslagstiftning om arbetstiderna? Blir det en ännu mer negativ attityd till att utnyttja EUsamarbetet? Blir det höjda skatter? Både Vänsterpartiet och Miljöpartiet talar för fler höjda skatter. De tror vad jag förstår inte alls på ett minskat skattetryck.

De icke-socialistiska partierna, i första hand Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna, vill som jag sade bilda kärnan i en jobballians. Vi är naturligtvis inte eniga om allt. Då vore vi inte olika partier. Men huvuddragen i ett program för fler jobb har vi redovisat både i finansutskot-

**Fel! Okänt
växelargument.**

tets betänkande som behandlades i går och i en tidningsartikel härom veckan.

Persson, Schyman och Schlaug måste ge besked. Det duger inte för Göran Persson att hänvisa till att det har gått förr. För det första har det inte gått särskilt *bra*, och för det andra har vi inte varit i en situation där ni har varit beroende av *två* sådana partier. Och jag återkommer till att jag bygger detta på uttalandet – möjligen ett misstag, ett grovt politiskt misstag i så fall – om att 39 % räcker för Rosenbad.

I det uttalandet måste det ligga att ni är beredda att regera med två ytterligare partier. Vi har som sagt aldrig tidigare varit i den situationen att de här partierna har haft den position de nu har. Tuppkammen har ju växt. En försvagad socialdemokrati beroende av två ytterkantspartier på vilka tuppkammarna har växt är sannerligen ingen drömsituation för det här landet. Mitt syfte att ta upp detta är naturligtvis att undvika att situationen uppkommer, att så många som möjligt av väljarna skall inse att det är bättre att välja en treklöver som säger jobb, jobb, jobb än att välja ett alternativ som säger stopp, stopp, stopp. Det som särskilt oroar mig i detta perspektiv, förutom att många kommer att förbli arbetslösa, är effekterna på vården och skolan. Vi har ju under de senaste åren sett vad dålig tillväxt av skatteunderlaget betyder för kommuner och landsting.

Väljarna borde få besked här i dag om vad Socialdemokraterna vill göra med vården och skolan. Blir det en vårdgaranti, så att den enskilda patienten får något att säga till om och så att köerna kan kortas? Blir det ett större utrymme för t.ex. privata husläkare, så att vi kan få en bättre fungerande vardagssjukvård? Och inser regeringen att det som kom i gymnasiepropositionen häromdagen inte är tillräckligt, att det måste ske en satsning på lärarna, att det behövs en lärarlegitimation och att det måste finnas alternativkurser i kärnämnen i gymnasiet, därför att både elever och lärare vill ha dem. Inser regeringen att det måste göras mer för de elever som har problem, både i gymnasiet och i grundskolan, för att bryta den mycket oroande utvecklingen mot fler utslagna och underkända? Många kommer att lyssna noga om statsministern för en gångs skull skulle vilja säga något med substans om vården och skolan.

Folkpartiet står alltså för fler jobb, värdigare vård och en bättre skola. Sverige behöver en ny kurs och en ny regering.
(Applåder)

Anf. 27 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Allians för jobb kallas någonting som Moderaterna skall leda. Ja, nog blir det jobb alltid. Det brukar det bli efter en borgerlig regering som Moderaterna har lett. Det blir en väldig massa jobb med att reda ut problemen. Så det ligger trots allt något i detta.

Jag tycker att Lars Leijonborg inte har mycket skam i kroppen. Eller det kanske är det han har, rättare sagt. Jag vet inte. Han talade om ytterlighetspartier. Vilka är ytterlighetspartier? Det finns ett antal mycket viktiga frågor i Sverige – Nato, EMU. Vilket är ytterlighetspartiet, och vilket är det riktiga ytterlighetspartiet som skall bilda den regering som Folkpartiet skall sitta i?

Det vore på sin plats med litet verklighetsförankring, Lars Leijonborg. Det finns tre partier i denna riksdag, Vänsterpartiet, Miljöpartiet och även Kristdemokraterna, som under varje år har tillfört mer pengar till kom-

munerna, till skolorna och till äldreården. Det är dessa tre partier, inte Folkpartiet. Att måla upp en retorisk bild av något annat är faktiskt lögn, Lars Leijonborg.

Dessutom tycker jag att det är viktigt, när vi nu står inför en situation då alltför vet att det behövs fler vuxna i skolan och att det behövs mer pengar i vården, att partierna också deklarerar att det behövs mer pengar till den kommunala sektorn. Folkpartiet säger att det inte behövs. Man skall samarbeta med det parti som definitivt tycker att det är en organisationsfråga. Besök ett vårdhem någonstans, Lars Leijonborg, gör det rejält och titta. Ta reda på om det är en organisationsfråga, gör det. Besök verkligheten.

Vi i Miljöpartiet vill ha ett högre skattetryck, säger Lars Leijonborg. Nej, det har vi inte sagt. Vi tycker att man kan sänka en hel del skatter. Lars Leijonborg är väldigt dåligt påläst eller retoriskt ohederlig när han hävdar något sådant. Vi vill skatteväxla. Vi vill sänka skatter och avgifter på arbete och höja dem på miljöförstörande verksamheter. Det är detta som det handlar om.

Lars Leijonborg kan inte ens läsa innantill när det gäller kärnkraftsavvecklingen. Vi har väckt en motion där vi säger att vi vill avveckla kärnkraften, precis som Folkpartiet ville tidigare, nämligen fram till år 2010. Ville inte Folkpartiet också det förut?

När det gäller småföretag tycker vi i Miljöpartiet att det finns väldigt starka skäl att ha olika arbetsrättsregler för de riktigt små företagen och för stora företag. Vi är inte småföretagarfientliga, som Lars Leijonborg målar upp – tvärtom. Och det vet Lars Leijonborg, men ändå står han här och målar upp en annan bild.

Vi är tillväxthatare, säger Lars Leijonborg. Låt mig säga att ekonomisk tillväxt i traditionell mening inte automatiskt leder till fler jobb i dag, Lars Leijonborg. Det är ju inte på det sättet. Vi måste se till tillväxtens innehåll, och det är en mängd saker som måste växa i samhället. Det är kulturen, det är skolan, och det är vården. Men titta inte bara på kvantiteten utan på kvaliteten i tillväxten. Det är det som är intressant, Lars Leijonborg.

(Applåder)

Anf. 28 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag skall gärna besök något vårdhem om Birger Schlaug kan hitta något där jag inte redan har varit. Jag tror mig ha en ganska djup kunskap om situationen i vården i Sverige. Jag vet att det efter många år av nedskärningar behövs ökade resurser. Och vi har också visat hur sådana resurser kan tillföras. Vi har stött de förslag om extra pengar som regeringen har lagt fram. Och vi har under många år föreslagit, vilket Birger Schlaug förmodligen vet – han borde veta det som riksdagsledamot – ett system där försäkringskassan och vården skulle få samarbeta för att förkorta vårdköer, vilket skulle tillföra vården i storleksordningen 2 miljarder kronor. Det systemet är för närvarande tyvärr förbjudet.

Jag är rätt säker på att jag sade att Miljöpartiet inte vill sänka det totala skattetrycket. Miljöpartiet har många förslag på skattehöjningar och vill inte sänka det totala skattetrycket. Risken med den inriktningen är ju att det slutar som det brukar göra när Socialdemokraterna regerar, att skattetrycket är rejält högre än det var när de startade.

Jag har noterat, och det är positivt, att Miljöpartiet ibland säger snälla saker om småföretag. Det gör i och för sig de flesta. Och luttrade småföretagare har vant sig vid att skrapa på ytan och se bakom den där retoriken. En av de saker som småföretagare tycker mest illa om är alla detaljregleringar inte minst på arbetsmarknaden men även på andra områden som avgör deras verksamhet.

Miljöpartiet vill ju, för att se till att ingen jobbar mer än sex timmar per dag, ytterligare detaljreglera arbetsmarknadslagstiftningen. Det tycker många småföretagare är ett mycket dåligt förslag.

Summan av kardemumman är att Miljöpartiet står för en politik som med all sannolikhet skulle leda till lägre tillväxt och därmed färre jobb och därmed göra det sämre för de vårdhem som Birger Schlaug säger sig ömma för.

Anf. 29 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Först och främst är de flesta som står i operationsköer gamla och uppbär inte någon sjukförsäkring från försäkringskassan. De får inget jobb efter operationen. De vill bara leva ett alldeles vanligt hederligt liv, så gott som möjligt. Handlar det inte också om dessa människor?

Sedan när det gäller skattetrycket och en sänkning av arbetstiden säger Lars Leijonborg att vi vill detaljreglera arbetstidslagen så att alla får jobba bara sex timmar per dag. Om Lars Leijonborg åker runt och talar på det sättet i landet, tycker jag att det är ganska förskräckligt. Jag försöker ge en ganska rimlig och ärlig bild av Folkpartiet när folk frågar vad Folkpartiet tycker. Det räcker så bra.

Det vi vill göra med arbetstidslagen, Lars Leijonborg, är byta ut siffran 40 mot siffran 35, så att normalarbetstiden blir 35. Jag tror att Anne Wibble någon gång har sagt att 40 timmars arbetsvecka är marknadsekonomi. Men en sänkning av arbetstiden skulle vara planeekonomi. Jag förstår inte varför 40 timmars normal arbetstid skulle vara marknadsekonomi och 35 timmar planeekonomi.

Det handlar inte om nya regler, Lars Leijonborg. Det handlar om att sänka arbetstiden, att anpassa den till verkligheten och dela på jobben. Att byta ut siffran 40 mot siffran 35, är det mer regleringar – ja eller nej?

Anf. 30 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Birger Schlaug sade att han brukar säga sanningen om Folkpartiet men sedan hade han uppenbart ett falskt citat av Anne Wibble. Det säger väl en del om hur mycket man kan lita på det första beskedet.

Ja, det var ju det jag sade. Ni vill sänka arbetstiden till 35 timmar. Det är dessutom bara ett första steg, såvitt jag förstår.

Inte är det väl så att Miljöpartiet har gett upp sextimmarsdagen. Det skulle ju vara en jättesensation. Det är väl någonting som ni måste stå för. Sanningen är att om den skall genomföras kommer det att skapa betydande problem i småföretagen. Det kommer också att skapa *mycket stora* problem inom vården och omsorgen.

Jag är, som sagt, ute mycket och träffar mycket vårdpersonal. I många fall har man av sina arbetsgivare tvingats att gå ned i arbetstid. Eftersom

man är lågt avlönad har man det mycket kämpigt ekonomiskt. Det är ett långt vanligare krav bland de personalkategorierna att man skall få jobba åtta timmar per dag än få ytterligare sänkt arbetstid. Så ser verkligheten ut, Birger Schlaug!

Prot. 1997/98:122
10 juni

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 31 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det var tacknämligt, Lars Leijonborg, att få en liten repetition av den artikel som står att läsa på Svenska Dagbladets insändarsida i dag. Jag skall bemöta några av Lars Leijonborgs påståenden där. En del är faktiskt felaktiga.

Vi i Vänsterpartiet är emot EMU – det är alldeles riktigt. Men det kunde kanske vara intressant att fundera över varför vi är det. Jo, det strider mot en utvecklad syn på demokratin och våra möjligheter att själva påverka och fatta beslut om den ekonomiska politiken. Det grundlagfäster en ekonomisk politik som bevisligen leder till ökade ekonomiska klyftor och en permanentad arbetslöshet. Så ser verkligheten ut i de länder som är med.

Vi vill avveckla kärnkraften – absolut! Vi tycker att det är bra att vi har kommit överens med andra partier om att sätta i gång nu. Skälet är att det är farligt. Oöverstigliga säkerhetsproblem är förknippade med det här sättet att producera energi. Vi behöver få ett politiskt beslut som öppnar för den förnyelseprocess och den omställning av energisystemen där dessutom en hel del av de nya framtidsinriktade arbetena och den nya tekniken finns.

Visst, vi vill ha sänkt arbetstid, en förkortning av arbetstiden. Ett första steg är 35 timmar. Ett skäl är att fler får arbete. Vi skall inte jobba mindre, utan vi skall gärna jobba mer. Men vi skall dela jobben på fler. Det innebär också livskvalitet för många att slippa stressa runt med ett åttatimmarsarbete plus övertid, som i dag dessutom arbetas obetalt av många som är rädda för att bli av med jobbet. Många kvinnor, Lars Leijonborg – ensamstående mammor – far runt som torra skinn för att hinna lämna ungar, gå och jobba, hinna hämta ungar på dagis, hinna hem och laga mat och sedan få ungarna i säng innan de själva stupar i säng för att sedan försöka hinna upp och vara pigga nästa morgon. Sex timmars arbetsdag skulle innebära en lättnad. Det är inte tal om att de skall ha mindre i plånboken, utan de skall ha precis samma lön.

Vad gäller arbetsgivaravgifterna föreslår vi sänkningar. Där måste Lars Leijonborg ha läst fel, eller inte alls ha läst. Vi föreslår sänkningar inom tjänstesektorn, både den privata och den kommunala. Vi föreslår också sänkningar av arbetsgivaravgiften när det gäller att införa sex timmars arbetsdag. Visst, så ser vår politik ut, och den bygger på rättvisa. Det är inte en stoppolitik, utan det är en politik som öppnar för en välfärd, inte bara för få utan för flera.

(Applåder)

Anf. 32 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Den trepartikonstellation som jag har beskrivit, alltså Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet, prövades ju under hösten 1994 och i början av 1995. Resultatet blev katastrofalt. Svensk tillväxt gick in i väggen.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Som Olof Johansson redogjort för var svensk ekonomisk utveckling ganska bra under 1994. Men sedan den här återställarpolitiken – den rödgröna röran, vänstersvängen eller vad ni nu vill kalla det för – hade börjat prövas blev effekterna förödande. Förtroendet för svensk ekonomi sjönk och räntorna steg under den perioden. Tillväxten upphörde, som sagt. Det är för att undvika sådana effekter som jag vill varna för det här alternativet.

Gudrun Schyman förnekar egentligen inte – jag tror att jag har rätt beträffande arbetsgivaravgifterna – att ni vill höja en del arbetsgivaravgifter. Bortsett från det är ju huvudinriktningen av er politik att ni vill skärpa skattetrycket på företagandet genom höjd bolagsskatt, den extra värnbo- lagsskatten och allt vad det nu är.

Jag skulle vilja varna för att på nytt riskera att vi får det här experimentet, att Sverige skall styras av denna vänsterkoalition. Spåren är verkligen förskräckande.

Jag vet bättre än de flesta att småbarnsföräldrar i det här landet ofta har det tufft. Men vi skall se till att den situationen på olika sätt förbättras, bl.a. genom att de ekonomiska marginalerna blir större. Jag tycker att det vore mycket bra om skattetrycket kunde sänkas i de skikt där många personer i nämnda situation befinner sig, alltså låg- och medelinkomsttagare. Då får man valfrihet om man vill jobba mera eller om man vill jobba mindre. Självklart vet jag att det är många som vill jobba mindre. Den möjligheten skall stå öppen och vara en realitet, bl.a. genom sänkta skatter – inte genom diktat uppifrån.

Anf. 33 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det är klart att man kan välja att beskriva politiska beslut fattade i demokratisk ordning som diktat men jag måste säga att jag inte ser någon vits med det. Jag tycker att det krav som många människor i dag har är rimligt, nämligen att kunna arbeta kortare tid men ändå ha en lön att leva på. Jag tycker att det är rimligt att människor som inte har så höga löner kan gå ned i arbetstid – alltså inte bara de som har höga löner och som kan välja att avstå en del av lönen, utan också de som har löner som i dag knappt räcker. Det är rimligt och rättvist.

Jag tror inte, Lars Leijonborg, att det går att försöka skrämman folk om man inte har någonting mer att komma med konkret – faktiska alternativ till det som vi förespråkar, nämligen rättvisa och en välfärd för alla.

Anf. 34 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Rättvisa och en välfärd för alla är just vad vi står för. Om det är alternativet tror jag att vi har mycket att komma med.

Människor skall få större valfrihet. Det tror jag förutsätter att vi lyckas få ned skattetrycket. Där har, tyvärr, Vänsterpartiet sällan varit särskilt aktivt.

En röst på Folkpartiet är en röst för att individer skall få bestämma mera själva. Det är klart att man kan genomföra alla möjliga lagar med majoritetsbeslut, men varför skall vi tvinga människor till ett beteende när de mycket hellre kan bestämma om det själva? Det är det vi vill göra, öppna nya möjligheter för människor.

(Applåder)

Herr talman! Jag vill börja med att anknyta till det Carl Bildt tog upp, nämligen en internationell fråga, en ny uppblossande krigshärd. Jag vill föra den frågan tillbaka från andra länder till Sverige och de beslut vi fattar i denna kammare. Det finns nämligen ett samband. Vi beklagar alla att internationella konflikter uppstår eftersom vi, hoppas jag, är överens om att konflikter skall och bör kunna lösas på ett mer civiliserat sätt än att man krigar och dödar. Men Sverige, genom att vara ett land som har en vapenindustri och ett land som är en stor vapenexportör, bidrar faktiskt till att de konflikter som uppstår runt om i världen just får sådana icke-lösningar som de militära konflikterna innebär. Det är ett faktum.

Det vore välgörande om vi såg det sambandet och om vi ålade oss att inte medverka till den militarisering som faktiskt pågår utanför vårt lands gränser i olika världsdelar. Vi har Chile som exempel, där regeringen varit aktiv för att sälja JAS-planet. Det finns andra exempel. Vi skall inte glömma bort denna koppling, för vi vet att ungefär 90 % av alla de människor som flyr faktiskt flyr undan väpnade konflikter. Där finns svenska vapen inblandade.

Vi vet också att de pengar som de här länderna lägger ut på att köpa vapen går inte till nödvändig utveckling, till sjukvård, skolor åt barnen osv. Vi har alltså ett ansvar att se det här sambandet.

Jag skulle vilja ta upp ett annat tema, som ingen av er hittills har berört. Jag gör det också därför att det är valår i år. Det är någonting som oroar mig och, hoppas jag, flera av er, nämligen den brist på tilltro till politiken som verktyg och medel för förändringar som väldigt många människor känner i dag. Vi får ideligen rapporter om hur unga människor inte alls känner sig särskilt övertygade om att den representativa demokratin i den form som vi har utvecklat den är det bästa sättet att styra ett land. Vi vet att väldigt många människor frågar sig i dag om det över huvud taget är lönt att gå och rösta och vem man kan lita på.

Den här misstron är sprungen ur en verklighet där många människor har fått se att det de trodde skulle hända hände inte, där många människor har fått se att den röst som de lade på förslag som de trodde skulle innebära välfärd och rättvisa förbyttes i en annan politik som innebar ökade orättvisor. Det är en verklighet att många människor, med all rätta, upplever att besluten fattas över huvudet på dem, att det är en politisk elit som styr, att alltför beslut fattas i slutna sammanträdesrum och på ett avstånd där det är väldigt få som har möjlighet att delta och utöva någon som helst form av demokratisk insyn och kontroll.

Vi har fattat en rad sådana beslut också i riksdagen. Det gäller hur EU-frågan har hanterats, hur Schengenavtalet och Amsterdamfördraget har röstats igenom i riksdagen. Det gäller överenskommelser av olika slag som sker utanför riksdagens plenisal.

Det här är en allvarlig utveckling, som spär på det utanförskap som väldigt många människor känner i dag. Det är ett politiskt utanförskap där man inte är delaktig i det samhällsbygge som vi förhoppningsvis alla skall vara delaktiga i. Det gäller ungdomsgenerationer som naturligtvis utifrån en omöjlighet att få fäste på arbetsmarknaden inte har någon social tillhörighet. Det gäller stora grupper av invandrare som bor i segregerade områden och som får ett socialt och kulturellt utanförskap, också utan en förankring på arbetsmarknaden.

Det här är frågor som vi borde ta på större allvar. Det här är frågor som vi inte kan nonchalera. Det gäller också hur vi behandlar de människor som kommer hit. Bemöter vi människor med den värdighet och den respekt som det anstår dem som har flytt undan terror, politiskt förtryck och våld i sina egna länder? Vi har på den senaste tiden i medierna sett många exempel på att så inte är fallet. Vi vet att Sverige har blivit alltmer av ett slutet land. Vi vet att inträdet i Schengensamarbetet förstärker denna slutenhet.

Ett sätt att upprätta förtroende är naturligtvis att bedriva en politik som svarar emot de önskningar som många människor har. I dag är det faktiskt ett starkt krav från många att det skall finnas mer av rättvisa i politiken. Vänsterpartiet går till val under den parollen: Det är dags för rättvisa. Det gör vi därför att vi anser att den utveckling som har varit också under den här mandatperioden har präglats av en fortsatt orättvisa och i många fall en ökad orättvisa.

Vi är naturligtvis bekymrade över att en socialdemokratisk regering lägger fast en ekonomisk politik som innebär en på sikt fortsatt åtstramning vad gäller kommuner och landsting, att människor med relativt höga löner, 30 000 kr och mer, får skattelättnader på 8 000 kr om året, medan alla som har relativt låga inkomster får ökade hål i portmonnän. Vi är oroad över att man inför egenavgifter som är en fördelningspolitiskt orättvis skatt. Vi är oroad över den uppgörelse som träffats om fastighetsskatten. Fördelningspolitiskt innebär den att rätt många välbeställda villaägare får lättnader, medan många hyresgäster, framför allt i krisårgångarna, kan förvänta sig höjda hyror och stora hål i plånboken och portmonnän.

Det här är inte någon naturlag. Det är resultat av politiskt fattade beslut. Det går naturligtvis att fatta andra politiska beslut. Det är fullt möjligt. Jag läste den artikel som Göran Persson har skrivit i dag i Dagens Nyheter, där han säger att det är många som har fått bära bördorna osv. Visst, men det var inte nödvändigt att det skulle se ut på det sättet. Det hade gått att genomföra saneringen och besparingarna på ett mer rättvist sätt.

Jag tycker att det är bra att regeringen har kommit till insikt om att det faktiskt behövs mer pengar till kommuner och landsting. Jag tycker att det är bra att regeringen har kommit till insikt om att det behövs mer än de 4 miljarderna och att man flaggar för att kanske tillskjuta mer pengar. Men det förvånar mig att man inte gör det nu. Det förvånade mig att man i går i denna kammare lade fast ekonomiska budgetramar som innebär en fortsatt åtstramande politik. Det förvånar mig att man avslår förslag från Vänsterpartiet som innebär mer pengar till kommuner och en rättvis skattepolitik så att de som har låga löner får mer i plånboken och de som har höga löner faktiskt får avstå.

Det är förvånande från en regering och från ett parti som säger sig stå för rättvisa och solidaritet. Jag tror att detta är ett problem i politiken, att det är väldigt många vackra ord från de politiska talarstolarna som rimmar illa med den verklighet som många har och som man talar om hemma vid köksborden.

Det är viktigt att vi som tillhör politiska partier menar vad vi säger och också handlar som vi lär. Det uppstår en stor misstro mot en politik

som bara uttrycks i ord, men som följs av en handling och en praktik som säger någonting annat.

Det går naturligtvis att göra på ett annat sätt, och det går att använda pengarna – även om det finns litet – på ett mer rättvist sätt. Och det går att fördela de pengar som finns i Sverige i dag på ett annat sätt. Vi lever ju inte i ett fattigt land, tvärtom. Det finns sektorer i Sverige som går väldigt bra. Det finns också enskilda och hushåll som har pengar och som har möjlighet att lägga pengar på hög. Jag tror också, Göran Persson, att det finns människor som har pengar i plånboken och som gärna skulle delta i ett samhällsbygge som innebär att människor far väl.

Det är nog många som känner ett stort obehag inför de växande klyftorna, inför marginaliseringen av stora grupper och inför den hopplöshet som sprider sig. Ett uttryck för detta är barnafödandet. Det har gått ned dramatiskt. Det finns också belagt i undersökningar vilka kvinnor det är som föder färre barn. Jo, det är kvinnor i låglönegrupper, och skälet är att man anser sig inte ha råd.

Vi börjar att få alltfler företeelser i samhället där det är tjockleken på plånboken som avgör graden av frihet, och det är ingen bra utveckling. Därför kräver vi i våra politiska förslag en rättvis fördelning, en omfördelning. Genom att man har kvar värnskatten, genom att man har en skatteskala på inkomster över 360 000 kr får vi pengar att omfördela till dem som inte har pengar så att det räcker till månadens slut. Vi får pengar att omfördela till höjda nivåer i sjukförsäkring och a-kassa. Vi får pengar att omfördela så att den inhemska efterfrågan ökar. Därmed ökar möjligheterna för alla de små företag som vi gärna vill se skall blomstra. Det går inte att starta små företag om det inte finns någon som kan köpa det som man har att erbjuda.

Det är också rimligt med en omfördelning inom företagssektorn. De företag som bevisligen går väldigt bra och som vi ju alla har varit med om att investera i genom utbildning, genom forskning och genom en infrastruktur som inte bara består av vägar och gatunät utan som också består av vård och omsorg. Där skall det naturligtvis finnas en återkoppling så att dessa företag också är med och betalar för den utveckling, den kunskapslyft och den kompetenshöjning som behövs inom företagssektorn. Det är klart att dessa företag skall vara med och betala så att de små företagen och egenföretagarna kan få lättnader när de skall starta.

Det går att göra en rättvis fördelning. Och det går att ha ett förhållningssätt som innebär respekt för varje människas lika värde.

(Applåder)

I detta anförande instämde Maggi Mikaelsson (v).

Anf. 36 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman anknöt till konfliktheten i Sydosteuropa och uttalade en farhåga för att svensk politik skulle göra det svårare för oss att delta i fredsarbete. Hon tänkte då på export av försvarsmateriel. Det är precis tvärtom.

Det finns ett bekymmer. Här sitter en lidande försvarsminister och här satt nyss en utrikesminister som hela tiden nås av förfrågningar från omvärlden om inte Sverige kan ställa upp i olika typer av fredsbevarande operationer – om det nu gäller Bosnien, Albanien, Västra Sahara eller

någon annanstans – i FN:s regi eller i Natos regi därför att vi är duktiga på att medverka i fredsbevarande operationer. Men neddragningar och omorganisationer i försvaret har medfört att vi har svårt att möta de krav som ställs från omvärlden på att vi skall delta i fredsbevarande operationer. Det tycker jag är illa.

Vi behöver ett starkt försvar för att kunna bidra till freden i omvärlden. Också på den punkten tror jag att Vänsterpartiet måste tänka om under kommande år.

Anf. 37 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det är inte så att Vänsterpartiet inte vill att Sverige skall delta i fredsbevarande operationer. Vi har ställt oss bakom det svenska deltagandet i t.ex. Bosnien. Men vi anser också att det i förebyggande syfte är nödvändigt på sikt att arbeta för en avmilitarisering av det enkla skälet att så mycket av de resurser som finns, både i form av pengar och i form av kloka kunskaper, går åt till en så destruktiv verksamhet. Detta gäller internationellt.

Alternativet är en rörelse för en avmilitarisering och en konfliktlösning genom tidigare upptäckter av konflikter och genom fredsmäkleri av olika slag. Dit kommer vi inte så länge som det finns starka ekonomiska intressen som naglar oss fast vid en gammal militär struktur.

Vi har ett ansvar för att bryta detta.

Anf. 38 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Nej, Gudrun Schyman, det är inte fråga om antingen–eller. Det behövs diplomati. Att förebygga konflikter – ja, men det behövs också fredsbevarande operationer där en försvarsmakt behövs, tro mig. Det finns exempel på att det faktiskt är så i vårt moderna Europa – jag behöver inte säga mer.

Vi behöver ett starkt försvar för att kunna vara en stark fredsfaktor i Europa och i världen. Rustar man ned det svenska försvaret har vi sämre möjlighet att bidra till fredsbevarande operationer. Då tvingar vi försvarsministern och utrikesministern att säga nej, nej, nej när jag tror att många av oss skulle vilja att de kunde säga ja, ja, ja.

Anf. 39 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag skall kanske svara med ett ja så, ja så, ja så.

Det är faktiskt så, Carl Bildt, att en väldigt stor del av de skattepengar som vi har i Sverige går till ett militärt försvar som vi tidigare upprätthöll för att det fanns en elak fiende runt hörnet. Nu skall vi upprätthålla ett lika stort försvar för att vi skall kunna delta i fredsbevarande operationer. Det är inte rimligt.

Fredsbevarande operationer och fredsbevarande framtidsytande arbete måste vara att lyfta fram andra former av konfliktlösning. I det sammanhanget skulle ju Sverige kunna vara en spjutspets och använda diplomati, absolut. Men vi skulle också kunna visa på att det finns andra sätt.

De allra flesta kan nog vara överens om att det inte finns några militära lösningar på politiska konflikter. Däremot permanentas de i generation efter generation. Det innebär att befolkningar i krigförande länder får

utstå krig i stället för att använda sina pengar till att bygga upp en välfärd och en utvecklad demokrati.

Vi behöver gå framåt, Carl Bildt, inte bakåt.

Anf. 40 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Ni på läktaren och ni som sitter hemma vid TV-apparaterna! Man behöver kanske inte satsa på ny militär materiel varje år för drygt 20 miljarder för att kunna medverka i fredsbevarande operationer.

När man ser en politiker i vardagen bör man ställa en fråga. Den kanske viktigaste frågan man kan ställa är: Vad tycker du är effektivt och rationellt? Alla politiker, oavsett om man är röd, grön, eller blå, vill ju egentligen fatta beslut som leder till ett effektivt och rationellt samhälle. Men då gäller det att analysera vad som är effektivt och vad som är rationellt.

Vi i Miljöpartiet menar att det i dag finns alla skäl att säga att jämlikhet är effektivt och rationellt, för det vi ser i dag är ett samhälle med ökade klyftor, där många lever i social och ekonomisk stress. Ökade klyftor är en grogrund för våld, rasism och främlingsfientlighet – allt det där som vi inte alls vill ha. Vi ser egentligen en produktion av rädsla i samhället, i de fattiga förorterna men även i de rika. När man åker runt i Europa ser man något ganska skrämmande även i de rika förorterna. Det är galler för fönstren, schäferhundar i trädgårdarna och privata vaktbolag som patrullerar i kvarteren.

Det här är inte en bra samhällsutveckling, därför att på sikt hotar den demokratin. Därför är det väldigt viktigt att se till att klyftorna i samhället minskar. Det är dubbelvt viktigt för Miljöpartiet, eftersom vi anser och inser att det inte går att bygga ett ekologiskt hållbart samhälle om inte samhället också är socialt hållbart. Vi behöver mer rättvisa i samhället.

Jag tror att om det är någonting som behövs i svensk politik i dag så är det visioner och drömmar, som kan få människors hjärtan att brinna och få människor att längta och vilja förändra någonting. En politik utan visioner är en ganska död politik, och ett samhälle utan drömmar är ett dött och stillastående samhälle.

Miljöpartiet de gröna har visionerna och drömmarna. Men vi är inga drömmare utan realister, därför att vi vet att oändligt mycket i dagens samhälle måste förändras om det skall bli ekologiskt, socialt och demokratiskt hållbart.

De flesta förändringar börjar alltid med att någon säger att de är omöjliga, att de är orealistiska. Men vad är egentligen realistiskt? Är det realistiskt att fortsätta vapenexporten till Indien och Pakistan, eller är det realistiskt att, som vi vill, stoppa den helt? Är det realistiskt att ha kvar 40-timmarsveckan, eller är det realistiskt att anpassa arbetstiden till verkligheten? Är det realistiskt att satsa mer pengar på JAS och ny militär materiel i stället för att satsa på skola, vård och omsorg? Är de realister som tror att jämlikhet, solidaritet och delaktighet är irrationellt och ineffektivt, eller är det vi, som inser att delaktighet och solidaritet aldrig kan bli omodernt, som är realister? Är det de som anser att ekologiska realiteter skall underställas ekonomiska teorier som är realister, eller är det vi, som anser att ekonomiska teorier skall underställas ekologiska realiteter, som är realister? Var och en kan faktiskt själv bedöma.

Prot. 1997/98:122

10 juni

*Fel! Okänt
växelargument.*

Vad är det som har hänt den senaste mandatperioden?

För det första har det blivit ordning på statens finanser. Statsskulden är fortfarande hög, men det är ändå ordning på finanserna, och det kan ingen ta ifrån Göran Perssons regering. Vi avser att underlätta för fortsatt sanering av statsskulden.

För det andra har klyftorna ökat i samhället. Jämlikheten är svagare än för fyra år sedan. Vi accepterar inte detta. Därför vill vi höja skatten på höga inkomster och sänka skatten på låga inkomster. Därför vill vi överföra pengar från militären till skolan, vården och omsorgen.

För det tredje är arbetslösheten oacceptabelt hög. Därför vill vi snabbt sänka arbetstiden till 35 timmar i veckan och dessutom införa ett friår. Ett friår innebär att om någon tar tjänstledigt ett år och någon som är arbetslös hoppar in på jobbet, får den som tar tjänstledigt 85 % av a-kassan. Det kostar inte staten något extra. Den som får jobbet blir nöjd, och den som blir ledig, han eller hon, blir också nöjd.

För det fjärde är barnens situation i samhället fortfarande väldigt bekymmersam. Därför är det också viktigt att minska arbetstiden, att ge människor mer fri tid, och att införa ett friår.

Det är viktigt att sanera skolor och dagis. Fortfarande har vartannat barn som börjar första klass någon form av allergi, och det är nästan den största frihetsinskränkning man kan tänka sig för ett litet barn nu under våren. Moderaterna talar gärna om frihet. Men vad är bland det mest frihetsinskränkande man kan tänka sig för ett barn i dag? Jo, det är ju allergierna. Ändå ägnar Carl Bildt mer tid åt marginalsikten än åt den verklighet som många lever i.

Vi vill också att de kommande besluten i Sveriges riksdag skall underställas en barnkonsekvensanalys, så att vi får ett riktigt barnperspektiv på de beslut som fattas. Jag och Miljöpartiet är nämligen fullständigt övertygade om att det som är bra för barn egentligen också är väldigt bra för samhället.

För det femte har miljöskulden tyvärr ökat. Man kan säga att när det gäller miljöfrågorna har regeringen och riksdagen tagit ett steg framåt och två steg bakåt. Den nya miljöbalken kan innebära stora förbättringar, så är det. Men annars är det ganska många försämringar när det gäller miljöforskningen och miljötillsynen. Naturvårdsverket har fått skära ned alldeles för mycket, och den långsiktiga miljöpolitiken har drabbats väldigt hårt. Men då har vi ändå miljöbalken som har gett det positiva under den här perioden.

För det sjätte eroderar demokratin. Alltmer makt flyttas ifrån dem som är valda av människor till andra. Demokratin eroderar, och det beror till mycket stor del på EU-anslutningen och den anpassning till EU som Sveriges riksdag har accepterat.

Under den kommande mandatperioden finns det risk att ännu mer makt kommer att flyttas till Bryssel. Alla ni som lyssnar framför TV-apparaterna och radioapparaterna och ni där uppe på läktaren skall veta att det räcker med 25 % av riksdagsledamöterna för att stoppa att mer makt överförs till Bryssel under nästa mandatperiod. Sådan är grundlagen.

Därför är det ett mål för oss att se till att det i riksdagen efter valet finns 25 % EU-motståndare som vågar stå för att mer makt inte skall

överföras till Bryssel. I övrigt vill vi ha en ny folkomröstning om EU-medlemskapet.

Vår vision är i mångt och mycket något helt annat än dagens verklighet som vi lever i. Vår vision bygger på ett jämlikt samhälle. Med jämlikhet menar vi inte det som socialisterna ofta menar, nämligen likhet. Med jämlikhet menar vi ett samhälle där alla människor har rätten att växa åt olika håll, för vi är olika. Men vi skall inte trampa på andra.

Vi vill ha ett samhälle där vi ser jämlikt på den andre, oavsett namn, hårfärg eller hudfärg. Jag kan inte acceptera att mina vänner med främmande namn inte ens får komma på anställningsintervjuer. Det får inte vara så i ett civiliserat samhälle, att människor sorteras ut därför att de har främmande namn.

Ett bra samhälle, ett grönt samhälle, är ett samhälle där besluten underställs ett barnperspektiv. Det är också ett samhälle där män och kvinnor är jämställda. Det handlar inte bara om lika lön för lika jobb, utan det handlar om att uppvärdera de jobb som har med människor att göra, att uppvärdera vård- och omsorgsarbete. Varför skall det vara finare och mer betalt att bryta malm än att ta hand om en gammal människa? Jag kan inte förstå detta. Här behövs en kulturrevolution på arbetsmarknaden, och jag hoppas att vi politiker kan underlätta en sådan på olika sätt, bl.a. genom att se till att kommuner och landsting får betydligt mer pengar än i dag.

Vårt gröna samhälle är också hållbart långsiktigt. Det innebär att det som är hållbart långsiktigt också skall bli lönsamt kortsiktigt. Därför tycker vi att detta med grön skatteväxling är oerhört centralt, dvs. att man sänker skatt och avgifter på arbete och höjer skatt på energi och miljöförstöring. I stället för att rationalisera bort människor skall vi börja rationalisera bort miljöförstöringen i företagen.

Det behövs visioner i politiken. Hur skall människor annars kunna känna lust för politik? Ekonomismen är det väl ingen som tänder på. Och vems ögon tänds av nyliberalismens idéer egentligen? Vilka hjärtan bultrar för socialdemokratiens gamla förvaltande eller för EU-byråkratin?

Därför är det nog så att valet i höst står mellan de gröna och de visionslösa.

(Applåder)

I detta anförande instämde Peter Eriksson, Roy Ottosson, Annika Nordgren, Ragnhild Pohanka, Per Lager, Barbro Johansson, Bodil Francke Ohlsson, Gudrun Lindvall, Gunnar Goude, Ronny Korsberg, Marianne Samuelsson, Thomas Julin och Eva Goës (alla mp).

Anf. 41 ALF SVENSSON (kd):

Herr talman! Låt mig som den siste i raden få framföra ett tack till Olof Johansson, som jag har uppfattat – och jag vet att jag talar för hela den gigantiskt stora partigrupp jag företräder – som en sympatisk och socialt mycket jovialisk person. Man skulle, tror jag, kunna säga om Olof Johansson, som det har sagts om spännande personer av och till, att man tar honom inte där man släpper honom.

Jag funderade en del i natt på vad det egentligen är som är så karaktéristiskt för Olof Johansson. Jag kunde inte bärga mig som det heter, i varje fall på skånska, utan jag gick upp, ringde till min fru och bad henne slå upp i Nationalencyklopedin vad som står om boulevards. Jag vet ju att Olof

Johansson är en utomordentlig boulespelare. Hon fick läsa innantill, och där står det om boule:

Det kan spelas i singel, dubbel eller av lag om tre eller fyra spelare.

Där har ni förklaringen till Olof Johanssons personlighet.

Fru talman! Den här partiledardebatten kan kanske anses vara något slags startskott inför valrörelsen. Jag tror att många uppfattar den så. Emellanåt hör man, så där i förbifarten, att medborgare tycker att politik mest är trötande och sökande efter åsiktsskillnader. Det är väl inte så svårt att förstå att den typen av påpekanden dyker upp. Samtidigt tror jag att det behöver sägas, under en sådan här dag, att politisk debatt är demokratins livsluft. Det finns ingen enda människa och inte heller något enda politiskt parti som har monopol på all klokskap.

Om vår ärliga strävan är att förbättra för medborgarna, om vi verkligen har som mål att göra ett bra land ännu tryggare, då fordras det att åsikter bryts och ståndpunkter ställs mot varandra så att de kan mätas och så att medborgarna har möjlighet att göra sina val.

Jag tror inte att något av riksdagens partier är ute efter att försämrare. Vi har olika program och försöker staka ut olika vägar, men målsättningen hos oss alla är säkert densamma: ett tryggare, mer harmoniskt Sverige i en värld av fred och försoning.

Det är alldeles klart att varje politiskt parti under månaderna fram till den 20 september kommer att göra allt vad man kan och orkar för att lyfta fram och ur alla tänkbara perspektiv belysa de frågor som man anser vara mest betydelsefulla och allra viktigast, de frågor som man känner starkast för och tror vara partiets bästa profil.

Vi har 80-talet bakom oss – som väl är, kan man gott tillägga. Då härjade ett slags ekonomisk oansvarighet som i dag gott kan vara oss alla till varnagel. Oss alla. Politiker, ekonomer, bankfolk, beslutsfattare alla kategorier. Trots att sus-och-dus-ekonomins årtionde nu ligger bakom oss dras vi med åtskilliga av 80-talets sviter och får säkert så göra under år framöver.

Fru talman! För ett par tre år sedan när jag höll ett anförande i Karlstad sade jag som jag har sagt många gånger tidigare: Vi i Sverige har levt över våra tillgångar i 20–30 år, och nu har vi fått sota rejält för detta.

Då reser sig en äldre dam i publiken, mitt under mitt lilla anförande, och begär ordet. Hon får det förstås, och så säger hon: Jag är trött på att höra det där att vi levt över våra tillgångar. Vilka vi? Jag är pensionär. Jag har knappt någon ATP. Jag har sparat och rättat mun efter matsäck i alla år. Inte har jag levt över mina tillgångar, det vill jag lova.

Jag bad damen om ursäkt. Jag kunde faktiskt förstå att hon kände det litet obehagligt att jag stod där och fäktade och talade om ”vi”, och hon kände sig helt vid sidan om.

Många medborgare har helt säkert tyckt och tänkt som den äldre damen i Karlstad. Men man har tigit och kanske förlorat förtroendet för politiken. Jag undrar om inte 80-talet utöver svåra ekonomiska sviter också har lämnat efter sig vad en del kallar upplevelsen av ”elitdemokrati”, av att man inte kan påverka. Andra säger sig ha en känsla av att leva i ett samhälle indelat i ”vi” och ”de”. Vi kan allesammans konstatera att politiken lätt kommer för långt från den enskilda människan, och då tänker jag inte på geografiska avstånd.

Det kan ju rent av i den representativa demokratin finnas en risk för att vi glömmer vem vi representerar. Både demokratins värden och förhållningssätt behöver förstärkas. Medborgarna måste känna sig delaktiga och vara delaktiga.

Under månaderna fram till valdagen kommer diverse löften och önskemål att avhandlas i debatten. Och det är ju inte något konstigt med det. Om vi inte strävar efter något stannar utvecklingen. Men en förutsättning för att alla löften skall ha en chans att förverkligas, att det skall finnas en mening med att resonera om löften, är odiskutabelt att vi får bukt med arbetslösheten.

Arbetslösheten kostar samhället 150 miljarder. Det är en svindlande summa. Det rör sig således om bortemot 17 000, 18 000 kr per svensk och år. Var och en kan ju räkna ut vilken kostnaden blir för det egna hushållet. Är man fyra i hushållet eller familjen får man alltså stå för en kostnad på bortemot 75 000 kr per år för arbetslösheten. Tänker man sedan på den gångna fyraåriga mandatperioden handlar det om bortemot 300 000 kr för vad man väl kan kalla ett vanligt svenskt hushåll.

Jag står inte här och inbillar mig att någon regering skulle ha klarat av att totalt rensa bort all arbetslöshet. Med det måste väl ändå vara uppenbart för alla att hade vi inte haft utgifterna för arbetslösheten, de 150 miljarderna, så hade det funnits miljarder att satsa på en värdigare vård, på bättre betalda lärare och på större sociala insatser i skolan. Då hade det funnits gott om miljarder till de många områden där i dag knappheten är mer än besvärande, inte så sällan rent kränkande, för människor. Och givetvis hade det tätt sig mer än rimligt att diskutera hur många miljarder som borde användas till skattesänkningar – eller hur? – om man hade haft 150 miljarder att spendera.

Fru talman! Det är väl i och för sig inte ovanligt att regeringar ett par tre månader före ett val berömmar sig och uttalar sig som om man löst i stort sett alla problem. Men jag förstår faktiskt inte hur den socialdemokratiska regeringen kan ta munnen så full av självtillit och självberöm som man gör. Det finns ju faktiskt ingen möjlighet under solen – även om man skulle drypa av välvilja – att påstå något annat än att regeringen under den gångna perioden har misslyckats med just sin sysselsättningspolitik.

Det helt ofattbara är att regeringen paralyserat sig själv med sitt ständiga tal om hurdan ekonomin var år 1994, då man tog över. Jag kan lätt förstå, rent taktiskt, det upplägget. Men egentligen vet ju varenda regeringsmedlem att man borde tala om 80-talet och inte om år 1994, men det är lätt att begripa att man inte vill gissla sitt eget regerande under 80-talet. Men när man nu hundra och en gång sagt att man övertog en usel ekonomi borde regeringens inriktning varit absolut självklar, att med alla medel få folk i arbete så att ekonomin kunde rätas upp. Men så har det ju verkligen inte varit.

Ni fick inte regeringsmakten för att skicka hem 80 000 personer från den offentliga sektorn.

Ni fick inte regeringsmakten för att plocka av kommunerna 20 eller 30 miljarder och för att höja skatterna med många miljarder.

Ni fick regeringsmakten år 1994 för att ni lovade att ungdomar inom hundra dagar skulle få arbete, för att arbetslösheten snabbt skulle sopas

***Fel! Okänt
växelargument.***

undan och för att ni lovade kommunerna ökade resurser, inte dramatiskt minskade.

Ni fick inte regeringsmakten för att ta av kommunerna så mycket resurser att de inte skulle kunna bedriva värdig vård och omsorg om våra äldre och kunna ge våra barn en trygg, trivsamt och fungerande skola.

Ställer man regeringens vallöften från år 1994 vid sidan om den verklighet som i dag råder, fyra år efteråt, så ter sig ordet misslyckande som en vänlighet. 150 miljarder kostar arbetslösheten. Hundratusentals medborgare far illa av arbetslösheten. Köerna till vården växer. Det finns inte tillräckligt med personal för att skapa värdig vård för våra äldre. De svenska barnen mår psykiskt dåligt, får vi läsa. Massor av elever lämnar skolan utan att kunna läsa, skriva och räkna tillräckligt bra. Många får dagar som dessa med sig från skolavslutningen att de inte är godkända. Vilken start! Betalningen för att Göran Persson skall kunna tala om Personpengar och repetera uttrycket egna pengar, inte lånade, är det många som fått stå för. Det är barnfamiljer, sjuka pensionärer och många andra grupper som fått betala. Många kan repetera påståendet från den äldre damen i Karlstad: Vi har inte levt över våra tillgångar. Men betalningen har man fått stå för, därför att regeringen inte med någon som helst kraft tagit itu med arbetslösheten.

Den regering som tar vid efter valet den 20 september i år måste klara av och se det som sin absolut främsta uppgift att rejält och kraftfullt minska arbetslösheten. Och varför skulle man tro att nuvarande regering, som inte gjort detta under fyra år, skulle kunna genomgå en nödvändig förvandling?

Fru talman! Sverige måste bort från vanföreställningen att när situationen förbättras för näringslivet och för företagsamheten försämras den för arbetstagare. Småföretagaren måste på något sätt politiskt adlas, dvs. känna sig betrodd och hedrad och ses som framtidsräddare.

Det är inte politiker som skaffar jobb, med det är politikerna oavvisliga uppgift att skaffa fram de bästa tänkbara förutsättningar för att jobb skall kunna skapas. Det är då förutsättningarna för värdig vård, fungerade skola och ett socialt välfärdssystem kan existera i det långa loppet och i praktiken.

Fru talman! Runt om i Sveriges kommuner och också här i riksdagen har vi kristdemokrater gång på gång uttalat som ett av våra hetaste önskemål, för att nu inte säga krav, att våra äldre skall få uppleva trygghet och omtanke, den bästa tänkbara vård och en självklar delaktighet och respekt. Vi har presenterat vad vi kallar en värdighetsgaranti. Jag skall enbart erinra om en del av punkterna i den.

- Det skall finnas en läkare knuten till varje sjukhem eller särskilt boende och till varje hemsjukvårdspatient, en läkare som är specialiserad på åldrandets sjukdomar och problem och som regelbundet besöker och träffar patienterna.
- Det skall vara en självklarhet att sjukhemsplatsen ligger i den kommun där vederbörande tidigare bott.
- Det skall finnas så mycket personal att varje patient får känna sig omtyckt, observerad och personligt tilltalad några minuter varje förmiddag och varje eftermiddag.

- Det skall finnas tillräckligt med personal så att alla patienter som så orkar hjälps upp ur sina bäddar i rimlig tid och dessutom får komma ut i andra miljöer än det egna rummet.

Jag tror att ingen anser att detta är orimliga krav. Men vi är oärliga om vi påstår att allt står väl till i kommunerna. Låt oss få slut på det där självberömmet som blåses upp runt om i landet, att så fort man påtalar att det fordras förbättringar skall de politiskt ansvariga stå upp och tala om: Här står allt väl till! Det gör det inte!

Fru talman! Fredagen den 5 juni läste jag en artikel i DN som fastnade alldeles speciellt. Rubriken var Hämmad av fri uppfostran. Det är Skå-Gustavs son Staffan Lamm som säger: Pappa hade aldrig tid. I slutet av den synnerligen läsvärda artikeln står det: Det bästa en förälder kan ge sitt barn är sin tid.

Just det. Under en mandatperiod producerar vi politiker mängder av tal, artiklar och rapporter. Så också vi kristdemokrater förstås. En av de rapporter vi publicerat har rubriken: Mer tid för barnen. Jag tror att det är en av de allra viktigaste paroller vi i Sverige kan samlas omkring. Mer tid för barnen!

Jag vet sedan decennier tillbaka att så fort vi nämner ordet vårdnadsbidrag dras de mest märkliga motargument fram. Vad det handlar om är en mer-tid-för-barnen-reform. Och knappast något, det är jag övertygad om, kan vara mer ekonomiskt kontraproduktivt än att sätta sig på tvären för en sådan möjlighet.

Det finns inga perfekta miljöer, det existerar inga felfria personer, men det gör ont i en att läsa vad Skå-Gustav Jonssons son yttrar i DN: Jag fick en så fri uppfostran att jag blev motsatsen till fri. Jag visste aldrig var gränserna gick, så jag blev ängslig och sluten i stället.

Någon poet har uttryckt det så här: Att vara utan väggar är inte frihet, det är hemlöshet.

Fru talman! Det är detta etik handlar om, att våga resonera om gränser, att våga tillstå att det inte existerar frihet där det saknas gränser. Bristen på respekt för rättssamhället breder ut sig. Det ser vi. Vi får oss till del förfärande siffror om hur människor fångas i den svarta ekonomin. Om hur rotlöshet och trolöshet i mänskliga relationer blir allt vanligare. Om hur respekten för människovärdet avtar. Inget parti har monopol på något, men jag tror att det allt oftare behöver sägas att det inte är till förfång för barn och vuxna när respekten för etiska värderingar tilltar. Tvärtom, det gör livet lättare att leva, och det skapar frihet!

Fru talman! Ibland har jag erinrat mig den där berättelsen om spindeln som satt och betraktade det nät han spunnit. Och han var imponerad av sitt verk. Men så ser han den där tråden som liksom inte är en av de många symmetriska trådarna i själva nätet, och han bestämmer sig för att klippa av den. Men när han gör det faller hela nätet samman.

Det finns mycket i vårt svenska välfärdsnät som vi har anledning att vara tacksamma över, men låt oss för all del inte glömma vilka värden som håller välfärden uppe.

Vi kristdemokrater vill få till stånd något som vi kallar Värdekommission. Ett forum för samtal och resonemang om etiska frågor och om vad som verkligen är värdefullt vid sidan av det som kan mätas i kronor och ören. Jag hade inte väntat mig något särskilt positivt bemötande av förslaget. Politiska partier och vi alla lever ju gärna kvar i före-

ställningen att människan blir lycklig, trygg och harmonisk om vi blott och bart kan öka konsumtionsnivåerna. Och visst, de behöver öka för vissa grupper. Men, fru talman, det hjälper inte en människa om hon vinner hela världen men förlorar sig själv.
(Applåder)

I detta anförande instämde Inger Davidson, Mats Odell, Dan Ericsson, Göran Hägglund, Tuve Skånberg, Åke Carnerö, Holger Gustafsson, Fanny Rizell, Rose-Marie Frebran och Ulf Björklund (alla kd).

Anf. 42 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Fru talman! Jag har inte många minuter kvar, men jag vill ändå ställa en fråga.

Alf Svensson talade mycket bra och vackert om vikten av att man skall kunna ha mer tid för sina barn. Det är ju väldigt viktigt. Innebär det att Kristdemokraterna kan se över arbetstiden, så att normalarbetstiden kanske skall sänkas från 40 till 35 timmar eller något sådant?

Många kvinnoorganisationer och många småbarnsföräldrar vill ju egentligen arbeta sex timmar. Vore det inte läge att sänka arbetstiden? Även vi föräldrar till barn som är litet större, 11–14 år, behöver mer tid hemma.

Anf. 43 ALF SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag har alltid tyckt, och tycker fortsättningsvis, att folk skall ha rätt att arbeta så mycket de själva vill. De skall kunna göra den bedömningen. Det är väldigt lätt att stå här och säga: Skall vi inte sänka arbetstiden för alla människor? Men frågan är vem som skall betala det.

Vi kan se att vi nu har en arbetslöshet så omfattande att vi får kosta på den 150 miljarder kronor. Det problemet löser vi inte genom att dela upp den mängd arbete vi har i mindre delar, utan det löser vi genom att få fler i arbete. Då får vi mer resurser så att vi kan hjälpa folk att få kortare arbetstider.

Anf. 44 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Fru talman! Det var just det jag var ute efter – att fler människor skulle få jobb. Tanken med sänkt arbetstid är ju att man skall dela på jobben. Jag förstod faktiskt inte Alf Svenssons resonemang. Sänker man arbetstiden delar man mer på jobben och fler människor får jobb. Alf Svensson sade själv att arbetslösheten kostar mycket – ungefär 150 miljarder. Att sänka arbetstiden kostar ingenting. Det är att dela på tiden i stället för på pengarna. Samtidigt ökar livskvaliteten högst avsevärt.

Anf. 45 ALF SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag vet inte om det går att pedagogiskt förklara detta för Birger Schlaug. Han vill inte sätta sig in i det.

Om man har en brödkaka av en viss storlek och delar den i 10 delar eller i 20 delar blir brödkakan inte större om man delar den i 20 delar än den var när man delade den i 10 delar. Detta är nästan något som man kan kalla för ett axiom, fru talman.

Om nu arbetslösheten kostar 150 miljarder kronor, vilket ju påstås och vilket ingen motsäger, så är det den kostnaden som vi skall åt genom att få människor i arbete och genom att baka en *större* brödkaka. Då har vi råd att införa något så klokt som vårdnadsbidraget. Det har vi för övrigt dessförinnan också, eftersom det betalar sig självt.
(Applåder)

Prot. 1997/98:122

10 juni

Partiledardebatt

Anf. 46 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! Jag vill börja med att rikta ett tack till riksdagen för ett gott samarbete under mandatperioden. Men också ett tack för de beslut ni har orkat fatta. Ingen riksdag före er i modern tid har fattat svårare beslut. Ingen riksdag i en tidigare situation har haft ett sådant utgångsläge som ni hade 1994. Ni fick inte misslyckas. Det fanns inget utrymme för att göra fel i de grundläggande statsfinansiella frågorna.

Ingvar Carlsson sade de här sakerna i sin första regeringsförklaring. Han sade också att vad landet behövde var en handlingskraftig regering som sökte samarbete i riksdagen. Om vi har levt upp till det skall inte jag bedöma. Det får andra göra. Men vår strävan har varit att fatta de svåra besluten, och inte väja för dem, och att göra det i brett samförstånd – gärna över blockgränsen.

I slutet av mandatperioden kan var och en läsa av resultaten. Inte minst tror jag att svenska folket kan bedöma vad som har inträffat. Svenska folket kanske inte kommer ihåg hur det var 1994. Vi gör det ju – vi som var med då. Vi kommer ihåg stämningensläget.

Jag gick igenom en månads tidningar från juni 1994 innan den här debatten. Varenda dag talades det om det totala sönderfallet i den sittande regeringen, om oförmågan att hantera besluten och om räntekaos som kröntes av att ett stort svenskt finansinstitut vägrade köpa svenska statspapper. Räntorna gick i höjden. Detta med räntor kan vara teoretiskt för många. Men för er som har lån – och det är en egenhet ni delar med 2 ½ miljon svenskar som har lån över 50 000 kr – har de fallande räntorna betytt mer pengar i plånboken för annat som ni tycker är viktigare än att betala höga räntor därför att ni hade en misslyckad regering som inte orkade ta ansvar. För ett lån på 500 000 kr har politiken betytt att man har nästan 2 000 kr mer i månaden kvar att röra sig med.

Detta är ingenting som vi inte kan få tillbaka. Vi skall inte tro att vi på något sätt har lämnat det bakom oss. Fortfarande är vi känsliga och fortfarande har vi stora bekymmer som vi behöver se upp med. Vi är inte så starka att vi nu kan lova ut jättelika skattesänkningar och dessutom stora utgiftsökningar utan att det kommer att straffa sig med att räntorna börjar klättra igen. Då får vi konkurserna i småföretagen, då får vi vanligt folk som får lämna sin bostadsrätt eller sitt radhus och då får vi en växande arbetslöshet – allt det som vi nu har tagit oss ur under dessa fyra år. Ni här i riksdagen har mer än några andra medverkat till att dessa beslut blivit möjliga att fatta.

Det är naturligtvis svenska folket som har burit bördorna. Jag delar helt och fullt LO:s affischkampanj under våren. Där berättar en ensamstående mamma hur hon drabbades av politiken. Den var tung och svår för henne. Barnfamiljen eller den arbetslöse fick också ta sitt. För oss var det viktigt att fördela bördorna så rättvist som möjligt. Det blev kanske inte rätt i alla delar. Den kritiken skall riktas mot oss – ja. Men vi vände ut-

***Fel! Okänt
växelargument.***

vecklingen och vi fick tillstånd att skifte i ekonomin som är nödvändigt för att pressa tillbaka arbetslösheten. Nu kommer också resultaten på arbetslöshetens område.

Jag blir litet förvånad när jag hör upplägget på dagens debatt från de tre partierna i högeralliansen. Det upplägget går helt och hållet ut på att vi fortfarande har en växande arbetslöshet och inte en fallande. Det ni inte har märkt har svenska hushåll märkt. Svenska hushåll är klart optimistiska om framtiden och om möjligheterna att fortsätta att pressa tillbaka arbetslösheten. Men låt mig säga att vi då inte en gång till får halka tillbaka i ett oansvarigt beteende omkring statsfinanserna.

Skattesänkningar är alltid populärt. Det går alltid att lova ut skattesänkningar om man inte skall ta ansvar för ekonomin. Jag har ingenting emot att sänka skatten, tvärtom. Men jag vet av mycket bitter erfarenhet att om man sänker skatteinkomsterna skall man också ha kraften att sänka utgifterna. Att sänka utgifterna är svårare i politiken än att lova ut skattesänkningar.

När vi nu hör de vackra talen om stora skattesänkningar är det i dag upplagt så att det kombineras med att man samtidigt lovar mer resurser till skolan, vården och omsorgen. Vi har sett det en gång förut. Det slutade i statsfinansiellt moras. Vi socialdemokrater kommer inte att lova att sänka några skatter förrän vi vet att det fungerar i vården, skolan och omsorgen och att pensionärerna har fått de pengar vi har lovat att de skall få. Om vi sedan har pengar över sänker vi gärna skatterna på ett sådant sätt att det blir rättvist. Det skall inte bli mest åt dem som har högst inkomster utan åt dem som har vanliga inkomster. Men vi har inte de pengarna. Vi förfogar inte över de pengarna ännu. De finns i kalkylernas värld.

Det vi ser framför oss, det som är reellt och riktigt, är bristerna i vården. Ingen av oss vill ha köer. Vi vill att människor skall kunna opereras snabbt. Ibland är köerna ett uttryck för att bristerna är av det slaget att man inte får fram läkare eller specialister. Men de är också ofta ett uttryck för att det saknas tillräckligt många anställda eller för att man inte kan ta emot dem som man skulle kunna operera just därför att man saknar resurser. Det behövs mer pengar för att få bort vårdköerna.

Vi vill inte ha människor i äldreomsorgen som behandlas så att vi alla upprörs över det. Vi vet att äldreomsorgen i Sverige i grunden är bra. Men det kommer för många signaler om problem och bekymmer för att vi skall kunna luta oss tillbaka och säga att vi har gett de resurser som behövs till vården av gamla. Det har vi inte. De behöver mer insatser. De kvinnor som arbetar i den verksamheten, för det är i huvudsak kvinnor, skall också känna att de får vettiga arbetsscheman. De skall slippa gå på rullande vikariat och ha deltidsanställningar som de inte har önskat. De skall också ha bra arbetsvillkor. För det kan krävas mer resurser och mer pengar. Då får jag, Carl Bildt och andra avstå från skattesänkningar och i stället se till att pengarna går till att ge dessa grupper en vettig tillvaro.

Jag tycker inte att jag som socialdemokrat på något sätt kan känna mig tillfreds med att barn lämnar grundskolan utan att ha riktiga kunskaper och färdigheter. Man skall kunna läsa, räkna och skriva. Man skall också kunna delta i en grupp tillsammans med andra och ha en social förmåga. Det blir inte bättre för de barnen om vi lovar ut jättelika skattesänkningar åt kapitalägare, aktieinnehavare och allt det som står på höge-

ralliansens önskelista. De här barnen behöver en vuxen till i klassrummet – kanske en talpedagog, en skolsköterska, en kurator eller en speciallärare. Alla dessa fick vi säga farväl till under de tuffa åren på 90-talet därför att vi inte längre kunde ha dem på kredit. Vi kunde inte låna till deras löner.

Men när vi nu har egna pengar, låt oss då använda dessa egna pengar för att se till att barnen i skolan får en sådan undervisning och ett sådant bemötande att de känner stolthet över det. Vi lägger hellre pengarna där än i skattesänkningar för dem som redan har.

Det är den här kritiken av den gemensamma sektorn som vi socialdemokrater och många andra här i kammaren, det vet jag, tar så oerhört allvarligt på. Om vi inte klarar en god kvalitet i den gemensamma sektorn klarar vi inte heller uppslutningen omkring verksamheten. Då kommer snart de som har det bättre ställt och säger att de vill betala för sina barn i en privat verksamhet och att de tycker att ett sådant alternativ skall utvecklas i stället. Dessa stämningar och tendenser fanns i början av 90-talet. När alternativet väl är uppbyggt, eftersom kvaliteten är så dålig i den gemensamma verksamheten därför att resurserna saknas, kommer nästa krav: Jag vill betala lägre skatt eftersom jag ändå betalar avgifter för mina barn i ett privat system.

Om vi inte håller kvaliteten uppe bryter det sönder den gemensamma sektorn. Att hålla upp kvaliteten i den gemensamma sektorn är att ge personalen bra betalt och att se till så att vi har tillräckligt mycket personal i gemensam sektor. Efter fyra år av hårt slit med statsfinanserna är min erfarenhet den att man inte får resurser till detta om man samtidigt lovar att dela ut statens inkomster i form av skattesänkningar. Man måste orka och våga se sambandet.

Jag är också stolt över att vi under den här mandatperioden har lyckats hålla ihop Sverige. Många länder i Europa har ju splittrats. Starka högerextremistiska partier har brutit fram. Rasism och främlingsfientlighet har blivit en punkt på den politiska dagordningen. Någonting sådant har vi inte sett i Sverige. Vi har hållit emot, vi har stått upp och vi har hjälpts åt. Det är jag stolt över.

När vi nu går framåt har vi skaffat oss en ny form av frihet. Vi kan välja igen vad vi skall satsa på och vad vi vill göra.

Jag är glad för att regeringsalternativet presenterade sitt program häromdagen i en morgontidning. Jag är glad för det. Det visar hur alternativet ser ut. Den högerallians som där kliver fram presenterar ett märkligt torftigt program. Det är kallt och hårt.

Där finns naturligtvis skattesänkningar, mest åt dem som redan har mest. Där finns visionerna om F-skattesedel åt så många som möjligt. Där finns de lockande tankarna om att sälja ut Telia och privatisera. Där finns det som stimulerar i Högerns värld, nämligen att bevara kärnkraften. Det är ett märkligt dokument med sju punkter som alla är inriktade på det hårda och kalla.

Vi har ju upplevt en vår i Sverige där ett parti mer än något annat har ansträngt sig till det yttersta för att föra upp vård, skola och omsorg på dagordningen genom en kritik av regeringen. Det har ju varit Folkpartiet. Jag sätter värde på deras ansträngningar. Det är bra att det debatteras. Vi har haft återkommande debatter i kammaren om vården, skolan, omsorgen och bristen på kvaliteten. Några månader senare formuleras det ett

*Fel! Okänt
växelargument.*

regeringsprogram för en högerallians, och Folkpartiet får inte ens in en punkt om vården, skolan och omsorgen. De kallar sig själv garanten för den sociala tryggheten i en högerledd regering. Jag tror att kommentarer är överflödiga.

Å andra sidan skall det sägas att i denna högerallians programförklaring finns också ett annat inslag som är nytt och som jag berörde i mitt januarianförande, nämligen högerns blygsel över sin egen politik.

Skattesänkningarna är tydliga. Men när vi kommer till den andra sidan, att det kommer att resultera i nedskärningar i gemensam sektor, är man inte tydlig. Då kan det t.o.m. låta som det gjorde nyss här i talarstolen, nämligen att man i själva verket genom att sänka skatten och beröva kommuner och landsting inkomster vill satsa mer på skola, vård och omsorg. Det är inte en ofärlig sektor längre, och heller ingen välfärdsnarkomani, vilket ju har varit högerns kritik av den gemensamma sektorn. Nu nöjer man sig med att attackera inkomstsidan, men det andra talar man inte om.

Varför så blyga, Carl Bildt? Berätta vad ni tycker om gemensam sektor! Berätta hur ni alltid har motsatt er utbyggnaden av dessa gemensamma anordningar! Berätta om den ideologiska strid som har stått mellan den svenska högern och socialdemokratin, där vi förut har kunnat räkna mittenpartierna till dem som har värnat välfärdspolitiken. Berätta om detta! Var inte så blyg, Carl Bildt!

Eller ta den andra delen i politiken: det stora Europaengagemanget. Det var ju för att han skulle komma hem till Sverige och ta ledningen som de borgerliga krafterna längtade efter Bildt. Visserligen var Moderaterna, högern, stora på Tobisson's tid, men det skulle bli bättre med Bildt. Nu visar det sig att ni kanske aldrig blir så stora igen som ni var på Tobisson's tid. Men det var ju Europafrågorna som Bildt brann för. Så ser man då detta manifest från högeralliansen. Var finns frågan om ERM-medlemskapet, Bildt? Vill ni bli medlemmar i ERM? Tänker ni se till att ansöka om ett medlemskap i ERM om ni får bilda regering?

Det här gäller för den närmaste tiden, sade ni i en debatt häromdagen apropå manifestet. Senare var det de närmaste två åren. Är alliansens program ett sätt att söka medlemskap i ERM, eller har ni släppt det? Vad blir i så fall kvar av ledarskapet? Jag tänker på dessa fantastiska deklarationer som trumpetades ut med kritik inte minst mot mig och min person, min oförmåga att leda EMU-diskussionen. Vi har valt en linje där vi ville vänta, föra en ordentlig folklig debatt, skaffa oss kunskap och reflektera. Folkpartiet ville snubbla in på en gång, och Moderaterna hade samma position. Nu nämner man det inte ens. Nu reducerar man EMU-frågan till en fråga om hur euro skall bokföras i de svenska företagen. Ledarskap var uttrycket, Carl Bildt!

Gå upp här i talarstolen! Stå för er politik! Var inte blyga! Berätta vad ni tycker om gemensam sektor! Berätta vad ni tycker när det gäller EMU! Ni skall ju ta in Sverige där så snabbt som möjligt.

Det är inte utan att de som har författat högeralliansens program har gjort valrörelsen en väldig tjänst. Men jag är inte så säker på att det går att samla en folkmajoritet omkring detta program – kärnkraften, privatiseringarna, eurobokföringen, skattesänkningarna för de bäst ställda och F-skattosedeln. Kanske kan man samla en höger omkring detta, men inte ett helt folk.

Sveriges folk kommer att kräva mer. Social omtanke, miljöengagemang, moral, etik, kultur, allt som gör livet värt att leva, allt som gör livet mänskligt, djupt och rikt – av detta finns ingenting i högeralliansens program.

Vi kommer i valrörelsen att begära mandat för att ta Sverige tillbaka till full sysselsättning. Vi kommer att begära mandat för att undanröja de orättvisor som finns i Sverige. Det finns all anledning att instämna i kritiken av fördelningspolitiken. Det finns det all anledning att göra. Men alternativet, att inte orka ta de svåra besluten, hade varit värre. Det tror jag att folk begriper. Vi vill fortsätta att utveckla det ekologiskt hållbara samhället. Vi vill se till att Sveriges stämma är hög och klar i den europeiska gemenskapen. Framför allt skall vi se till att våra vänner och grannar runt Östersjön snart finns i samma gemenskap som vi.

Det är detta som ligger framför. Vi har möjlighet att välja igen – inte därför att någon har skänkt oss den möjligheten, utan därför att ni med era beslut och svenska folket med sina uppoffringar har gett oss den kraften. Nu skall vi välja vilket Sverige vi vill ha. Vi skall inte låtsas som om vi nu har alla möjligheter öppna. Vi skall heller inte tro att vi är så starka att vi kan börja slarva igen. Vi skall inte spela bort de möjligheter som vi nu har skaffat oss. Sverige är värt en regering, också i fortsättningen, som förmår att kombinera ekonomiskt ansvarstagande med social hänsyn. Tack!

(Applåder)

Anf. 47 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Statsministern var inte här när vi, samtliga partiledare utom statsministern, diskuterade situationen i den svenska vården. När han nu återkommer till denna fråga visar det sig att han inte riktigt har lyssnat på den debatt som vi då förde. Det vi då visade när det gäller vården var att vi under vår period hade lägre skatt och kortare köer. Socialdemokratisk politik ville kanske inte de längre vårdköerna, men socialdemokratisk politik har gett oss längre och längre köer i vården och mer av lidande. Det är Solnaeffekten: högre skatt och sämre service.

Olof Johansson jämförde ekonomiskt situationen 1994, när vi hade en uppgång, med situationen nu. Han konstaterade att sedan dess har räntorna blivit lägre – det är rätt – och aktiekurserna högre – det är rätt – men antalet företagare är mindre och de nya jobben har inte blivit fler. Det är färre jobb i Sverige i dag än när socialdemokraterna tog över – det är Göran Perssons och socialdemokratins misslyckande med jobben. Detta kostar i de offentliga budgetarna 150 miljarder kronor.

Där vill jag spara. Jag vill med en politik för jobb se till att vi inte tvingas betala dessa gigantiska summor i hög skatt för att finansiera en hög arbetslöshet. Det kräver ett program för jobb. Det var det vi lade fram häromdagen, ingenting annat. Det var jobben vi fokuserade på. Statsministern är glad för att det programmet kom, och jag förstår det. Socialdemokratin har ju inte lyckats producera någonting. Detta är det enda program för nya jobb och ny tillväxt som hitintills har presenterats i denna valdebatt. Det innebär bl.a. att vi sänker skatten, och det måste vi göra. Det är ansvarslost att på det sätt som Göran Persson, Erik Åsbrink och statsrådet Östros gör rida spärr mot varje form av skattesänkning för alla.

I dag är det tydligt att socialdemokratien står tilltagande isolerad i skattepolitiken och därmed tilltagande isolerad i jobbpolitiken i Sveriges riksdag. Metallordföranden Göran Johnsson håller inte med Moderaterna om mycket, vilket han säkert är beredd att erkänna, men han sade häromdagen: "En bra offentlig sektor avgörs inte bara av ett högt skattetryck. Det avgörande är att skatteunderlaget kan växa. Och alltför höga skatter hämmar tillväxten."

Inger Ohlsson, ordförande i TCO, spädde på:

"Det går inte att förneka att den höga skatten på arbete slagit ut arbetstillfällena och förhindrat tillkomsten av nya jobb, med andra ord bidragit till att skapa arbetslöshet."

Göran Perssons företrädare Ingvar Carlsson sade inför valet för fyra år sedan så här: Socialdemokraterna kommer inte att chockhöja skatten, därför att det kommer inte att ge några nya jobb. Sedan dess vet vi att skatten har höjts på snart sagt allting och alldeles definitivt på alla. Men jobben är inte fler i dag, de är färre. Därför vill jag fråga: Är socialdemokratien beredd att sänka skatten på arbete, att sänka skatten inte bara för vissa, en miljardär där, en rökare här eller villaägarna, efter att en demonstration har skrämt upp de socialdemokratiska partisekreterarna? Är ni beredda att under den kommande mandatperioden sänka skatten för alla? Ge besked om det i dag! Utan sänkt skatt för alla kommer vi att vara låsta i ett misslyckande med jobben. Är vi låsta i ett misslyckande med jobben får vi inte heller pengar till välfärden, till pappa och mamma, till skolan eller vården. Arbetslösheten tynger alla.

(Applåder)

Anf. 48 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Carl Bildt har prövat den politiken. Han fick chansen att regera landet 1991–1994. Då sänkte man skatter. Då avstod man från att spara i vården.

Man drog på sig jättelika underskott, och vi tappade 440 000 jobb. Nu plötsligt skall samma politik ge 300 000 nya jobb. Jag vet inte vad Relingen sade, men det ligger nära till hands att upprepa.

När ni nu slår er för bröstet och hävdar att ni skulle besitta någon slags ekonomisk klokskap som inte förut är prövad är det inte sant. Exakt den här politiken har körts en gång. Rätta mig om jag har fel, är det en annan politik som skall provas nu än den ni stod för 1991–1994? Då var det också skattesänkningar som skulle få snurr på det hela. Dynamiska effekter skulle ge jättelika inkomster, och man skulle inte behöva ta ansvar för utgiftssidan. Det skulle lösa sig av sig självt i högens värld.

Vi vet också att ni införde en vårdgaranti. Den införde ni genom att tillföra 1 ½ miljard extra till vården under 1994, eller om det var 1993. Visst gick det att hålla låga skatter och göra den saken om man lånade till utgifterna. Det var vad ni gjorde. 240 miljarder kronor var det underskott ni lämnade efter er.

Då går det inte att säga att man har infört en social reform. Alf Svenssons vårdnadsbidrag var på kredit. Bengt Westerbergs storslagna handikappreformer var på kredit. Den vårdgaranti som Carl Bildt talar om var också på kredit eller, om man skall uttrycka det annorlunda, var fjärde polis lånade vi till, var fjärde lärare lånade vi till, var fjärde sjukskö-

terska, var fjärde läkare. Så såg det ut. Det var därför att man sänkte skatter men inte orkade ge sig på utgiftssidan.

Här kan man stå och briljera om än det ena, än det andra. Allt annat lika är det klart att det kan ha positiva effekter om man sänker skatten. Men om skattesänkningen resulterar i högre räntor, fallande krona och förlorat förtroende utomlands är allting fördärvat. Det vet Göran Johnsson. Det vet Inger Ohlsson. Men också här känns det på något sätt litet rörande att följa Carl Bildt. Det är de här människorna som nu är vittnena i högerens värld. Metalls ordförande, TCO:s ordförande, som har gjort sina piruetter på vänsterkanten, är nu högerens sanningsvittnen. Han nämner inte avreglering, inte privatisering. Han nämner inte Balladur, Dan Quayle, Major, Thatcher och de andra som han umgicks med en gång i tiden, utan arbetarrörelsens företrädare.

En sak är säker, Göran Johnsson och Metall vet vilket alternativ de kommer att stödja i det kommande valet. Det blir ett alternativ som vilar på den fasta inställningen att det skall vara ordning och reda i vår ekonomi, därför att så många människor är beroende av att den offentliga sektorn fungerar. Vi kan inte svika alla dem genom att lova runt och sedan hålla tunt. Vi sänker inga skatter förrän vi vet att det fungerar i vård, skola och omsorg. De 2 ½ miljon pensionärer som har fått löfte om höjd pension skall också veta att de har fått de höjningarna innan vi börjar lova ut skattesänkningar. Vi rider spärr, Carl Bildt, mot lättsinne och mot den typ av dumdryg högerpolitik som en gång i tiden ledde oss ut i ett statsfinansiellt moras. Dit skall vi inte igen.

(Applåder)

Anf. 49 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Jag skall inte ge mig in på en diskussion om huruvida människor som vill ha sänkt skatt på arbete är vare sig dumma eller dryga. Jag tycker att vi skall diskutera litet mer i sak.

Statsministern sade att socialdemokratin rider spärr. Det tror jag där emot är alldeles korrekt. Är det någonting som socialdemokratin gör så rider man spärr mot förändring och förnyelse på nästan varje område. Just nu rider man spärr mot varje krav på sänkt skatt på arbete för alla.

Det kan vara att rida spärr mot Metall. Jag vet inte om de uppfyller kraven på att vara dumdryga. Det kan vara att rida spärr mot kraven från TCO. Jag vet inte om de uppfyller kraven på att vara dumdryga. Det kan vara att rida spärr mot kraven från treklövern. Vi uppfyller alldeles säkert statsministerns krav på att vara dumdryga, men rider spärr det gör man.

Det är detta som har konstituerat misslyckandet med jobben. Statsministern återkommer gång på gång, och han har mycket talartid kvar, men han tar inte upp det faktum att det viktigaste ni lovade för fyra år sedan var att ge jobb. Och det ni inte har gjort är att ge jobb. Det är färre företagare och det är inte fler jobb i Sverige i dag efter fyra år av socialdemokratisk regering. Detta måste med alla rimliga mått mätt – och i rimliga mått inkluderar jag inte minst socialdemokratiska mått – vara ett misslyckande.

Jag skall inte igen citera dem jag citerade nyss, som sade att utan vilja att sänka skatten på förmåga och arbete kommer vi inte att få fler personer långsiktigt i arbete. Får vi inte fler personer i arbete klarar vi inte välfärden.

Göran Persson kan tycka att det är illa att jag läser så många socialdemokrater, men jag betraktar faktiskt inte alla socialdemokrater som dumdryga. Det finns de som tycker väldigt viktiga saker där också. Låt mig citera Torbjörn Gustavsson i Folkbladet Östgöten i dag på morgonen: "Sverige kan skryta med att spela i den absoluta världstoppen i grenen högt skattetryck för låg- och medelinkomsttagare. Men trots det står rapporterna om brister inom skolan, omsorgen och vården som spön i backen."

Låt mig tillägga att frågan om vårdgaranti främst inte var en fråga om pengar. Vi hade lägre skatt och kortare köer. Frågan om vårdgaranti är framför allt en fråga om monopol, som socialdemokrater och vänster alltid står för, dvs. socialister – om det ordet fortfarande kan användas i kammaren – eller valfrihet, som vi står för, som kortar köer.

Torbjörn Gustavsson fortsätter: "Fortsätter socialdemokraterna att en-vist rida den ideologiska käpphäst som gnäggande deklarerar att höga skatter är ett måste om välfärden ska bevaras, då står vi snart inför en skatterevolt som kommer att kasta högskattepolitikerna ur sadeln." Inte dumdrygt, tycker jag, utan snarare klokt.

Det program för flera jobb som vi har lagt fram är det enda program som hitintills har presenterats i denna valrörelse. Det är fler jobb i fler företag – inte färre. Det är genom att sänka skatten inte för vissa men för alla. Det är att underlätta företagandets villkor. Man skall inte ironisera över F-skattesedeln. Den ger jobb. Det är vårdgaranti för att korta köer. Det är en bättre skola genom ett fungerande betygssystem. Det är också att ta ledarskapet i Europa.

Jag anser att statsministern och socialdemokratin svek långtidsansvaret för Sverige när Sveriges ställdes utanför möjligheten att delta med euron. Ines Uusmann har sagt att det medför att vi förlorar jobb. Jag vill att euroföretag så snabbt som möjligt skall kunna arbeta i Sverige, inte flytta till Finland – som de gör i dag. Jag vill att vi så snabbt som möjligt skall skapa förutsättningarna för att gå med. Vi får inte rida spärr mot alla krav på förändring. Vi måste se framåt. Den förmågan är dåligt utvecklad hos dagens socialdemokrati.

Innan jag ger ordet till Göran Persson skall jag citera honom också. Socialdemokratin är beredd att diskutera framtiden, har Göran Persson sagt, men först efter valet. Jag tycker att det är bra att göra det före valet. (Applåder)

Anf. 50 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det är märkligt! Tror någon att Folkbladet Östgöten var sanningsvittnet när högern stod på toppen av sin ideologiska framgång? Jag sade i januari att högern har förlorat sitt självförtroende. Valet av sanningsvittne är en illustration till detta. Folkbladet Östgöten, Metalls ordförande, TCO:s ordförande, snart är Bertil Jonsson tillsammans med undertecknad någonting som kommer att återopas av Moderaterna till stöd för deras politik. Det är märkligt.

Jag pekar på att man blygs för sin politik. Det har denna bakgrund. Det kommer inte att gå att driva en valrörelse med krav på stora neddragningar i skola, vård och omsorg. Då måste man glida, som Bildt gjorde nyss, och antyda att det ger mer pengar att sänka skatterna.

Jag kommer inte att gå ut i valrörelsen och säga att vi skall se till att Sverige går med i EMU. Om Carl Bildt vill driva EMU-frågan hårt och göra den till en valfråga, och säga att Carl Bildts regering skall föra Sverige in i EMU så snart som möjligt, helst den 1 januari 1999, tror jag att det skulle vara möjligt att åstadkomma ett sådant beslut i Europa. Det är min bedömning. Men så gör inte högern. Man tror inte på sin förmåga. På samma sätt som man inte talar högt om offentlig sektor, på samma sätt mörkar man om den monetära unionen – visar brist på ledarskap.

Sedan kommer man hela tiden tillbaka till sysselsättningen. För säkerhets skull har jag SCB:s siffror med mig. Jag kan konstatera att vi nu har den lägsta arbetslösheten sedan 1992. Vi har en uppgång i sysselsättningen jämfört med föregående år som också är aktningsvärd, drygt 40 000 personer.

Men hela tiden säger ni i talarstolen att det är tvärtom. Varför? Jo, därför att er kampanj är uppbyggd på detta. Först var kampanjen uppbyggd på att vi inte skulle klara statsfinanserna. Sedan gjorde vi det. Sedan var kampanjen uppbyggd på att vi inte skulle få investeringar i Sverige. Sedan fick vi investeringar i Sverige. Sedan var kampanjen uppbyggd på att vi har världens sämsta offentliga sektor. Sedan visas motsatsen. Sedan var kampanjen uppbyggd på att vi inte skulle klara den öppna arbetslösheten. Den kommer vi att klara. Sedan byggde man upp kampanjen på att vi inte skulle klara sysselsättningen. Den kommer vi också att klara.

Högern, företräd av Carl Bildt, har ingen lätt valrörelse framför sig. Vi har lagt fram en politik som vi är stolta över. Det har inte varit lätt, men det har gett resultat. Det tänker vi fortsätta att slåss för – dvs. arbete, rättvisa och fred – också inför ett nytt sekel. Vad Moderaterna säger är en sak, och vad de menar är någonting annat. Så kan man läsa högeralliansens programförklaring.
(Applåder)

Anf. 51 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Göran Perssons anförande var mycket märkligt och avslöjande. Det var långt, men det innehöll bara en enda mening om detta vals huvudfråga, nämligen hur vi skall få fler jobb i landet. Göran Persson sade att ”vi begär mandat för att gå till full sysselsättning”. Det gjorde ni för fyra år sedan också. Var det någon av de siffror som jag nämnde om jobben som var felaktig? Göran Persson säger att han har SCB:s statistik från maj. Är det fel att påstå att sysselsättningen, både säsongsrensat eller icke säsongsrensat, är lägre i maj 1998 än den var när ni tog över i oktober 1994?

Skulle det inte vara hälsosamt för klimatet i den politiska debatten om ni kunde erkänna det som alla ser, nämligen att ni har misslyckats i fråga om jobben?

Göran Persson sade också att ”vi måste klara god kvalitet i den gemensamma sektorn”. För fyra år sedan var det åtminstone hälften som hade förtroende för den svenska skolan. Nu visar Skolverkets egna mätningar att den siffran har sjunkit till en tredjedel.

Vårdköerna växer. Det är verkligheten. Jag bad att Göran Persson skulle säga någonting av substans om hur situationen i skolan och vården kunde förbättras. Jag blev än en gång besviken. Försök att besvara frå-

**Fel! Okänt
växelargument.**

gorna. Nog har ni väl misslyckats med jobben? Finns det någonting konkret ni vill göra för att förbättra vården och skolan? Vilka tänker ni regera med efter valet?

(Applåder)

Anf. 52 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror att Lars Leijonborg själv gav svaret på sin fråga. Ni hörde hans formulering: Är det fel att påstå att vi har en lägre sysselsättning i maj 1998 än i september 1994?

Nej, det är inte fel att påstå det. Men varför jämföra maj med september, Lars Leijonborg? Vi skall väl jämföra maj med maj? Vi vet att i september finns en säsongsmässig kraftig uppgång i sysselsättningen.

Om vi nu ligger före i sysselsättning i maj, och dessutom har en uppåtgående ekonomi, förstår jag inte det valpolitiskt kloka hos Folkpartiet att utmana oss i den frågan. I september kommer vi att kunna redovisa ännu bättre siffror. Så var det med den saken. Jag kan inte riktigt förstå varför man gör ett stort nummer av den typen av statistisk villa.

Jag har sagt hur vi skall hantera situationen i vård, skola och omsorg. Vi bedömer att det behövs mer resurser. I övrigt har vi gått igenom resonemang om läroplaner, organisatoriska frågor, garantidiskussioner osv. Det är viktigt. Men om man inte i botten har vettiga resurser klarar man inte det här.

Jag hade en försynt fråga i mitt anförande: Varför har inte Folkpartiet sett till att det i högeralliansens program finns en punkt om vården, skolan och omsorgen? Det här är ju oerhört produktivt. En bra skola driver sysselsättningen och driver tillväxten. En bra vård och omsorg driver tillväxten och skapar trygghet och tillförsikt. Varför finns det inte med, Lars Leijonborg? Har alla debatter som ni har begärt under våren bara varit grannlåt? Fanns det ingen mening från Folkpartiets sida? Varför säljs det ut, för att ni skall få skriva under en debattartikel ihop med Moderaterna, som har som bärande inslag stora skattesänkningar, privatiseringar och dessutom ett bibehållande av kärnkraften?

Det skulle vara intressant att veta varför ni inte drev frågan om vård, skola och omsorg när ni för första gången mötte Moderaterna i en politisk förhandling. Det avslöjar en del av den styrka som ni kanske kommer att besitta om ni får regera tillsammans.

(Applåder)

Anf. 53 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Denna replik visar också hur totalt olika vi ser på den här frågan om jobben. Jag förstår inte det valpolitiskt kloka i att driva detta, säger Göran Persson. Men det är ju nödvändigt för vårt land! Sanningen är ju att mellan 12 och 13 %, om jag räknar in dem som är i kunskapslyftet, är utanför arbetsmarknaden. Det var likadant i maj förra året. Vi klarar aldrig vården, aldrig skolan och aldrig välfärden i övrigt om vi inte löser denna ödesfråga, att få fart på jobben.

Där tror jag att den allians vars jobbprogram – observera det – presenterades i artikeln har mycket större förutsättningar än den allians som tonar fram som Göran Perssons stödtrupper. Det är det väljarna har att ta

ställning till. Jag är mycket optimistisk i fråga om hur de kommer att göra i det valet.
(Applåder)

Prot. 1997/98:122
10 juni

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 54 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det var skönt att Lars Leijonborg sade att han är optimist. Han utstrålar verkligen inte detta. Han är dysterkvisten i svensk politik, och också magistern. Jag skall inte recensera betygsättningen, men jag har noterat den.

Med det valpolitiska menade jag detta: Varför beskyller ni oss för det här resultatet, när ni vet hur siffrorna ser ut och när ni begriper i vilken riktning det kommer att gå? Jag förstår inte det kloka i detta. Vi begriper väl mer än någon annan politisk kraft vikten av full sysselsättning. Ditt skall vi – det är vårt mål. Vi inser också sambandet med ekonomisk politik i övrigt. Där finns det ingen tvekan.

Faktum är att sysselsättningen nu är 40 000 personer högre än för ett år sedan och att arbetslösheten inte har varit så låg sedan 1992. Vi har anledning att tro att sommaren driver det här ytterligare i rätt riktning. Varför då beskylla oss för någonting som inte är riktigt? Det var det jag tyckte var så konstigt.

Sedan kom det, fru talman, ingenting om vård, skola och omsorg i högeralliansens program. Skall jag tolka det, Lars Leijonborg, så att när man väl kommer till de verkligt svåra avvägningarna är det andra som bestämmer vilken inriktning det skall vara? Ni i Folkpartiet har ju sagt att ni skall vara garanten för den sociala välfärden i ett samarbete med högern. Efter det här och efter en ovilja att ens klara ut den saken sätter jag ett mycket stort frågetecken. Jag hoppas innerligt att jag har fel, därför att jag har alltid räknat Folkpartiet till den del i svensk politik som har stått upp för den generella välfärden. Om vi nu ser ett skifte i högeralliansens skugga är det en stor förlust för svensk politik.

(Applåder)

Anf. 55 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Jag instämmer i mycket av den vision som Göran Persson målar upp om hur samhället skall se ut. Det är också väldigt bra att ha den ambitionen att fördela bördorna så rättvist som möjligt. Jag är av den uppfattningen att det inte har sett ut så de senaste åren. Om detta kan vi tvista. Göran Persson menar att kritiken är riktig, och det gläder mig också.

Men sedan borde den här ambitionen följas av en politisk praktik, när det nu ser ljusare ut och när det nu finns möjligheter. Därför undrar jag på vilket sätt det här nu stämmer överens med idén om att fördela bördorna rättvist.

Den ekonomiska politiken kommer nu i praktiken att innebära att alla med inkomster över 30 000 kr i månaden får en skattelättnad på 8 000 kr per år. Det är det praktiska utfallet av den ekonomiska politik som regeringen har lagt fram. Det är att sänka skatten, Göran Persson, och att inte se till behoven inom vård och omsorg.

Det är samma sak med fastighetsskatten i överenskommelsen med Centern. Det är inte att se till var behoven finns. Det hade gått att hitta lösningar för att klara vissa grupper – det hade vi kunnat medverka till.

Det är en generell skattesänkning som ni väljer att genomföra, innan behoven av vård, omsorg och utbildning är tillgodosedda. Detta är inte rättvisa.

Jag skulle vilja få en förklaring från Göran Persson till hur ni resonerar. Det kan inte vara okunskap om effekterna, utan jag förutsätter att det måste vara en medveten handling.

Anf. 56 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Värnskatten var ett kontrakt som vi hade med svenska folket. På samma sätt som pensionerna reducerades, som a-kassan sänktes och som barnbidragen sänktes tog vi en extra skatt av dem som hade inte alltför höga inkomster och höga inkomster, och det skulle vara under mandatperioden. Nu går den mandatperioden ut, och då faller också skatten. Däremot är det så att de som har riktigt höga inkomster inte har betalat sin del av skattereformen, och det får de göra nu.

I fråga om fastighetsskatten gjorde vi en uppgörelse med Centerpartiet över blockgränsen, för att långsiktigt få en garanti för den skattebasen. Jag kan inte säga att vi upplevde Vänsterpartiet som särskilt stadigt i förspelet till den uppgörelsen, och det var en av orsakerna till att vi, som vanligt under den här perioden, fann en stabil och pålitlig partner i Centerpartiet.

Anf. 57 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Fru talman! Regeringen sänker en del skatter. En del är kanske t.o.m. ofinansierade. Jag tycker inte att det är fel att sänka skatter när det finns möjligheter, men då skall man sänka skatten på arbete, särskilt på låga inkomster. Där har vi i Miljöpartiet en kritik mot regeringen. Vi tycker att det är bättre att ha kvar höga skatter på mig och andra som tjänar ganska bra, och i stället sänka skatterna för Solveig Rudin, som är min granne och tjänar litet. Det är mycket bättre. Då håller man ihop samhället och visar en solidaritet med dem som har det svårt.

Göran Persson sade också att var fjärde sjuksköterska var finansierad av lånade medel och att man lånade till var fjärde lärare. Men om man nu gör läraren och sjuksköterskan arbetslösa och betalar för den arbetslösheten, lånar man inte då också?

Därför menar jag att det är väldigt olyckligt att 106 000 människor har försvunnit från den gemensamma sektorn. Många har hamnat i arbetslöshet. Det kostar också, i lånade pengar.

Därför har vi alltid velat tillföra mer pengar till kommunerna under hela mandatperioden. Vi tycker att det är synd att Socialdemokraterna inte ville det från början. Däremot tycker vi att det är väldigt positivt att man nu har ändrat uppfattning.

Många har talat om verkligheten. Verkligheten handlar också om miljö och ekologin. Göran Persson har mycket förtjänstfullt talat väldigt gott retoriskt om det ekologiskt hållbara samhället. Nu undrar jag om Göran Persson är villig att under nästa mandatperiod se till att Naturvårdsverket får mer resurser – man har skurit ned över 20 %, och det har

inte varit bra för den långsiktiga miljöpolitiken – att miljöforskningen får mer pengar och att länsstyrelsernas tillsynsmyndigheter också får mer pengar. Det är inte kostnader utan investeringar det handlar om. Det är investeringar i ett ekologiskt hållbart samhälle.

Jag skulle vilja ställa en väldigt konkret fråga till. Göran Persson behöver inte utveckla sig så mycket. Däremot vill jag ha svaret ja eller nej. Det gäller friår, som är ett gammalt miljöpartikrav.

Vi vill att den som tar tjänstledigt från jobbet i ett år skall få reducerad a-kassa om någon som är arbetslös kommer in på arbetsmarknaden och får jobbet. Kan ni tänka er att ställa upp på förslaget om friår, som man har gjort i Danmark och som man har gjort i Finland? Det är självreglerande. Det kostar inte mer för staten. Den som får jobb är nöjd, och den som blir ledig är nöjd. Varför har vi inte fått regeringen med oss i tanken på ett friår?

Anf. 58 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall vara väldigt kortfattad. Jag har ingenting emot att medverka till högre anslag för naturvård, forskning och den typen av insatser när vi har ett sådant läge att vi kan göra det. Det finns ingen ideologiskt betingad reflex bakom de neddragningar vi har gjort – tvärtom.

Anf. 59 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Fru talman! Jag fick tyvärr inget svar på frågan om friår, vilket jag tycker att alla som lyssnar skall observera. Jag vill ha ett svar på frågan om friår. Är socialdemokraterna positiva till ett friår eller inte?

Vi talar om verkligheten. Våra verklighetsbilder är naturligtvis väldigt olika. Jag tror att verklighetsbilden för oss som sitter här skiljer sig väldigt mycket från väldigt många andra människors verklighetsbilder. Det gäller naturligtvis även mig. Jag är vit. Jag är man. Därmed tillhör jag en väldigt privilegierad skara. Jag har inte så mycket vardagsverklighet gemensamt med en invandrad kvinna i miljonprojektens förorter. Men jag och Miljöpartiet bygger vår politik också på hennes erfarenheter, därför att vi tror att solidaritet är kittet i ett samhälle som skall vara ekologiskt, socialt och demokratiskt hållbart.
(Applåder)

Anf. 60 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det sista tycker jag var värt en applåd. Solidaritet är kittet i samhället. Det är jag helt överens med Birger Schlaug om.

Jag är inte principiellt negativ till diskussionen om friår, men den är inte aktuell just nu så som arbetsmarknaden utvecklar sig.

Anf. 61 ALF SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Göran Persson repeterade som så många gånger förut att regeringen mellan 1991 och 1994 var en misslyckad regering. Den hade ingen trovärdighet. Det har Göran Persson sagt många gånger. Det är ganska imponerande, tycker jag, att komma sig för att repetera det så ofta och samtidigt stå för en regering som sänkte arbetslöshetsersättningen, som sänkte barnbidragen och som försämrade för pensionärerna. Vi kan

**Fel! Okänt
växelargument.**

väl ändå vara rörande överens om att man under 1994 års valrörelse inte gav något löfte om att detta skulle ske.

Jag tror inte att någon regering kan stå upp och påstå att man lyckats med allt. Det är kanske för mycket att begära, men det vore klädsamt om Göran Persson tillstår bara en liten del av det jag säger om att man inte har lyckats riktigt bra med att få människor i arbete. Göran Persson behöver inte ta ordet misslyckande i munnen, men han kunde tillstå att den situation vi nu lever i inte är riktigt lyckad.

Ingen hade tänkt sig någonting annat än att Göran Persson skulle kalla alliansen för högerallians. Då utgår han väl ifrån att det också finns en vänsterallians. Göran Persson sade att högeralliansens lista var torftig. Kan vi då få veta vad som står på vänsteralliansens lista? Hittills är den tom. Kan inte det också kallas torftigt?

Det är märkligt om man har kommit dithän i den totala förvirringen när det gäller att använda epiteter och definitioner att man påstår att alliansen för nya jobb är ett högerprojekt. Det lilla jag har lärt mig av statskunskap är att socialdemokraterna nästan ville monopolisera förmågan att skaffa nya jobb åt sig själva. Nu står landets statsminister, som har dragit på oss kostnader av oanade dimensioner för arbetslöshet, och säger att de som nu lägger fram ett program för nya jobb består oss med högerpolitik. Världen är upp och ned.

Sedan vill jag ta upp frågan om skattesänkningar. Låt oss resonera litet sansat och lugnt och rationellt. Göran Persson säger att det skattetryck vi har nu är exakt det skattetryck som gör det möjligt att satsa på vård, skola och omsorg. Men nu finns det brister där. Kan då någon förklara varför man inte höjer skattetrycket med 10 % eller 20 %? Varför är det just det skattetryck som vi har nu som gör dessa överföringar möjliga?

Skulle vi inte kunna komma dithän i denna kammare att vi litet lätt vågar resonera om huruvida skattetrycket kan verka blockerande för framväxten av nya jobb och för företagen när det gäller att nyanställa? Ute i Europa påstår ändå socialdemokratiska regenter av väldig kaliber detta. De ekonomer som är engagerade i hur vi skall få fram nya jobb drar sig inte för att samfällt säga detta.

På något sätt skall vi vara klavbundna. Så fort man vågar tala om skattesänkningar kallas det högerprojekt. Det är klart att det inte är ett högerprojekt att sänka skatter för låg- och medelinkomsttagare. Men Göran Persson vill mana fram den gamla bilden att det handlar om att sänka skatterna för de redan besuttna så fort man talar om skattesänkningar.

Nu talar vi om att sänka skatter för låginkomsttagare och medelinkomsttagare. Jag vill med all tänkbar kraft betona att vi talar om att skapa resurser till vård, skola och omsorg genom att folk kommer i arbete. Det är på det sättet vi får de resurserna, och inte genom något slags statiskt tänkande utifrån nuvarande skattenivå.

(Applåder)

Anf. 62 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik:

Fru talman! Det var inte metoden att ingå en allians som var ett högerprojekt, utan programmet ni har skrivit ihop. Visst var kärnkraftskärleksförklaringen svår att skriva på, Alf Svensson. Det gäller också förslagen om stora skattesänkningar som inte finansieras. Det fanns inte ett ord om vård, skola och omsorg. Det är där min kritik sitter.

Jag tror att alla begriper att ingen vill ta ut en krona extra i skatt. Men om det handlar om att ta ut skatt för att klara de gamlas och barnens situation så gör vi det. Den dag vi ser att vi har ett utrymme att sänka skatten så gör vi det. Men först går barnen, de gamla, ungdomarna och de sjuka. Det är vad det handlar om.

Anf. 63 OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Då kan vi ha en dialog, Göran Persson och jag, eftersom jag är den ende av oppositionens partiledare som har tid kvar i debatten, även om min tid som partiledare är ute.

Låt mig fånga upp några stämningar i den här diskussionen. Det är klart att man får kritik om man gör något i politiken. Göran Persson var inne på det. Den som bara pratar och inte är beredd att göra saker som hänger ihop, som ger resultat, som är långsiktigt viktiga, behöver inte oroa sig.

Jag uppfattar med stor respekt Göran Perssons förhållningssätt till makten i detta avseende. Göran brukar anklagas för att vara uppblåst, men han är en folkrörelsemänniska, med stark social känsla, som han inte alltid visar. Han tar mycket allvarligt på problem som måste lösas, majoriteter som måste skapas för att klara tvingande krav. Det har jag uppskattat. Jag vill säga det för att returnera de vänligheter som sades om mig. Detta är inte särskilt svårt att säga.

Det sades om artikeln i DN att det var det enda program som presenterats. Jag skall nämna ytterligare ett utmärkt förslag, som alliansen gärna får ta del av. Det är små men naggande goda förslag, som vi behandlar på vår stämma i Sunne. Det handlar om de små företagen, och det finns en inriktning som efter 25 år har fått säte också här i Sveriges riksdag. För 25 år sedan föreslog jag i motioner att man skulle gynna de mindre och medelstora företagen även i förhållande till de stora. Detta har vi delvis förverkligat i samarbete med regeringen genom sänkta arbetsgivaravgifter, med ett tak som inte faller ut lika mycket för de stora. Det här är en oerhört viktig förändring i synsätt, som jag är särskilt glad för.

En annan viktig fråga som jag inte hunnit behandla tidigare är att en sanerad ekonomi ger möjligheter att utveckla Sverige som företagarnation, bl.a. genom sänkta skatter på arbetskraften och genom att hela Sverige skall leva, genom att vi skapar jobb i hela landet. Det är därför vi är ett land.

Skola, vård och omsorg har det sagts mycket om. Det är en självklarhet att de områdena skall ha tillräckliga resurser.

Skatterna *kan* sänkas utan att vi drar på oss nya lån, med höjda räntor och en svagare krona som följd. Den möjligheten har vi också. Jag vill betona att det inte är någon mening med att sänka skatter om det omedelbart leder till höga räntor som tar tillbaka pengarna från dem som ingenting har, de som måste låna. Det är det hela diskussionen här i dag har handlat om. Den balansen måste vi hålla, annars hamnar vi i moras igen. Jag är övertygad om att Sverige kan stå starkt utanför EMU, med ett folkligt förankrat beslut.

Sveriges energisystem – låt mig sluta med det – *kan* ställas om. Det är en förutsättning för ett kretsloppsanpassat samhälle, med förnybar, miljövänlig energi som går runt. Detta är i sin tur avgörande för det hållbara

*Fel! Okänt
växelargument.*

samhället. Det är jag stolt över att kunna medverka till. Gällande avtal skall hållas.

Jag vill till sist tacka alla kolleger. Ni är inte särskilt lätta att övertyga om att förändra era uppfattningar, men i övrigt är ni en utmärkt publik. Tack skall ni ha, och så önskar jag er en trevlig sommar! Själv tänker jag ha en ganska normal sommar. Tack, herr statsminister!
(Applåder)

Anf. 64 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Fru talman! En uppmaning från mig till er alla är att vi gemensamt, i den valrörelse vi har framför oss, varhelst vi ser tendenser till rasism, fascism, nazism, antisemitism, främlingsfientlighet, oavsett vilken bakgrund vi har, säger ifrån och gör tydligt att vi alla står enade i kampen mot dessa vidriga uttryck. Det har vi visat under det år som gått i den storartade ansträngningen levande historia. Nu fortsätter vi med det i valrörelsen. Det är en styrka för Sverige, för oss alla och för demokratin om vi orkar det, och det är jag övertygad om. Tack skall ni ha!
(Applåder)

Partiledardebatten var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 4 juni.

3 § Meddelande om statistiska uppgifter om riksdagsarbetet

Talmannen meddelade att statistiska uppgifter om riksdagsarbetet för mandatperioden delats ut till kammarens ledamöter. Statistiken fogades som bilaga till detta protokoll.

4 § Meddelande om justering av protokoll

Talmannen meddelade att justeringssammanträde skulle äga rum *torsdagen den 25 juni kl. 9.30* i bostadsutskottets sessionssal.

5 § Meddelande om riksmötet 1998/99

Talmannen meddelade att riksmötet 1998/99 skulle inledas med upp-rop *måndagen den 5 oktober kl. 11.00*. Öppnandet skulle äga rum *tisdagen den 6 oktober kl. 14.00*.

6 § Hänvisning av ärenden till utskott

Prot. 1997/98:122

10 juni

Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1997/98:168 till lagutskottet

1997/98:179 och 180 till arbetsmarknadsutskottet

1997/98:181 till justitieutskottet

Skrivelser

1997/98:161 till finansutskottet

1997/98:172 till socialutskottet

Motioner

1997/98:A63–A66 till arbetsmarknadsutskottet

1997/98:T59 till trafikutskottet

Fel! Okänt

växelargument.

7 § Anmälan och hänvisning av motioner

Anmälades

Motioner

med anledning av prop. 1997/98:158 Uppföljning av skogspolitiken

1997/98:Jo76 av Maggi Mikaelsson m.fl. (v)

1997/98:Jo77 av Leif Marklund m.fl. (s)

1997/98:Jo78 av Leif Marklund och Mats Lindberg (s)

1997/98:Jo79 av Leif Marklund och Ulf Kero (s)

1997/98:Jo80 av Gudrun Lindvall m.fl. (mp)

1997/98:Jo81 av Lennart Brunander m.fl. (c)

1997/98:Jo82 av Dan Ericsson m.fl. (kd)

med anledning av prop. 1997/98:159 Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om gemensamma regler för den inre marknaden för el, m.m.

1997/98:N21 av Mats Berglind och Björn Kaaling (s)

1997/98:N22 av Mikael Odenberg m.fl. (m, fp, kd)

1997/98:N23 av Eva Goës m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1997/98:164 Ändringar i lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank

1997/98:Fi72 av Birgitta Hambræus (c)

med anledning av prop. 1997/98:166 Ny associationsrätt för bankaktiebolag, m.m.

1997/98:L29 av Lars Tobisson (m)

med anledning av prop. 1997/98:169 Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet

1997/98:Ub40 av Roland Larsson (c)

1997/98:Ub41 av Lena Klevenås (s)

1997/98:Ub42 av Elver Jonsson m.fl. (fp, s, m, c, v, mp, kd)

1997/98:Ub43 av Andreas Carlgren m.fl. (c)
1997/98:Ub44 av Gunnar Goude m.fl. (mp)
1997/98:Ub45 av Inger Davidson m.fl. (kd)

med anledning av prop. 1997/98:173 Verkställighet och återvändande –
en del av asylprocessen

1997/98:Sf41 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1997/98:Sf42 av Ragnhild Pohanka m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1997/98:174 Sveriges tillträde till Förenta nat-
ionernas fördrag om fullständigt förbud mot kärnsprängningar

1997/98:U66 av Eva Zetterberg m.fl. (v, mp)

med anledning av prop. 1997/98:175 Sveriges tillträde till konventionen
om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av an-
tipersonella minor (trampminor) samt om deras förstöring

1997/98:U67 av Bodil Francke Ohlsson m.fl. (mp, v)

med anledning av prop. 1997/98:177 Ny lag om åtgärder mot etnisk dis-
kriminering i arbetslivet

1997/98:A67 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1997/98:A68 av Elver Jonsson m.fl. (fp)
1997/98:A69 av Barbro Johansson m.fl. (mp)
1997/98:A70 av Elving Andersson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1997/98:178 Medborgarskap och identitet

1997/98:Sf43 av Gullan Lindblad m.fl. (m)
1997/98:Sf44 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1997/98:Sf45 av Ann-Kristin Føsker (fp)
1997/98:Sf46 av Ragnhild Pohanka m.fl. (mp)

Kammaren biföll talmannens förslag att ovanstående motioner ome-
delbart skulle hänvisas till berörda utskott enligt nedan:

1997/98:Jo76–Jo82 till jordbruksutskottet
1997/98:N21–N23 till näringsutskottet
1997/98:Fi72 till finansutskottet
1997/98:L29 till lagutskottet
1997/98:Ub40–Ub45 till utbildningsutskottet
1997/98:Sf41 och Sf42 till socialförsäkringsutskottet
1997/98:U66 och U67 till utrikesutskottet
1997/98:A67–A70 till arbetsmarknadsutskottet
1997/98:Sf43–Sf46 till socialförsäkringsutskottet

8 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Prot. 1997/98:122

10 juni

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 10 juni

Fel! Okänt

växelargument.

1997/98:864 av *Claes-Göran Brandin* (s) till utbildningsministern
Korttidsstudiestöd

1997/98:865 av *Torsten Gavelin* (fp) till näringsministern
Allmänningsslag

1997/98:866 av *Eva Goës* (mp) till näringsministern
Härnösands kommun

1997/98:867 av *Kenth Skårvik* (fp) till miljöministern
Miljöforskning på västkusten

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
måndagen den 5 oktober.

9 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att följande skriftliga svar på frågor inkommit

den 10 juni

1997/98:818 av *Ulf Björklund* (kd) till socialministern
De mindre lasaretten

1997/98:819 av *Hans Hoff* (s) till socialministern
Vårdrelaterade infektioner

1997/98:822 av *Inga Berggren* (m) till statsrådet Thomas Östros
Fastighetsskatten

1997/98:833 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern
Arkitekt- och designutbildningen

1997/98:837 av *Bodil Francke Ohlsson* (mp) till utrikesministern
Provsprängningarna i Indien

1997/98:854 av *Eva Goës* (mp) till utrikesministern
Tjernobyli och sarkofagen

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
måndagen den 5 oktober.

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 12.36 på förslag av talmannen att ajournera
förhandlingarna till kl. 14.00.

10 § Avslutning

Stockholms Musikgymnasiums Kammarkör under ledning av Gary Graden sjöng: Och jungfrun hon går i ringen i arrangemang av Hugo Alfvén.
(Applåder)

Anf. 65 TALMANNEN:

Ärade ledamöter! Avslutningsdag är uppbrott och avsked – men också vändpunkt och början på ett nytt skede. Det ger anledning till eftertanke, summering och blickar framåt.

Vi har genom åren använt orden ”vi lever i en föränderlig tid” och ”det är ett historiskt skede” så ofta att de nöts ned till klichéer. Men sällan har de orden så väl förtjänat att användas som när vi nu sammanfattar denna – fyraåriga – mandatperiod.

Sverige blev medlem i EU. Riksdagens internationella engagemang accelererade. Budgetprocessen lades om. Frågeinstitutet omformades. Debattformer ändrades. Riksdagen blev världens mest jämställda parlament. Demokratidebatten och diskussionen om riksdagens roll och ställning tog fart. Det politiska landskapet befann sig i ett skede av omvandling.

Det här är bara några av de förändringar som präglat mandatperioden 1994–1998. De är tydliga även för oss som är mitt i skeendet, strängt sysselsatta av det vardagsarbete som både är orsaken till och följderna av dessa förändringar. Men ändå – *hur* avgörande de blev, det kan vi inte bedöma förrän de är just historia.

Riksdagen var väl förberedd organisatoriskt inför EU-medlemskapet. Till detta kan vi nu lägga drygt tre års praktik. Mycket har fungerat bra, medan annat måste förbättras. De nationella parlamentens förmåga att utveckla sina arbetsformer är avgörande för om folkstyret skall kunna stärkas jämsides med och inom Europasamarbetet. Detta är också temat för den konferens, med deltagande av ett sextiototal av talmännen inom Europarådets medlemsländer, som inleds här i Riksdagshuset i morgon.

Debatten om folkstyret, om möjligheterna och hoten, har tagit fart, och det är bra. Riksdagen måste hävda och stärka sin position som nationellt besluts-, kontroll- och debattforum. Det står inte i motsats till Europasamarbetet eller till att många frågor flyttas ut till lokala och regionala nivåer. Det står inte heller i motsats till vår närvaro på andra mötesplatser runt om i landet eller i medierna.

Det är viktigt att riksdagen förmår ta initiativ, prioritera och koncentrera sitt arbete till det principiella, det långsiktiga och det övergripande, till frågor som människor anser som väsentliga. Då kommer riksdagen att stå fortsatt stark och medborgarna att känna sig delaktiga. Därmed kommer det verkligt demokratiska inflytandet att utvecklas.

Den nya budgetprocessen kan vara ett led i denna utveckling – om vi utvecklar dess fördelar och finslipar där det ännu brister. Höstens budgethantering blir ett eldprov, och utvärderingen av helheten efter några år med den nya modellen blir därför mycket viktig.

Den färskta statistiken över riksdagsarbetet under denna mandatperiod visar på en ökad arbetsvolym, vilket också speglas i riksdagstryckets omfattning och i antalet reservationer och motioner. Antalet arbetsplenum under kvällstid har fördubblats under perioden. De skriftliga frågorna har utvecklats, och antalet interpellationer har ökat.

Riksdagen och dess ledamöter står detta valår särskilt i fokus i massmedierna och ute bland människor. Det är bra. Vi inte bara tål och klarar denna granskning. Öppenhet och närmare personlig kontakt ökar också riksdagens trovärdighet och människors tilltro till förtroendevalda. Det visar statsvetenskaplig forskning. De månader som ligger framför oss inför valet är därför inte bara en självklar tid av partipolitisk och personlig profilering. Det är också ett tillfälle att långsiktigt stärka tilltron till demokratins möjligheter och att öka medvetenhet och delaktighet hos medborgarna inför kommande mandatperiod.

Jag vill ta detta tillfälle i akt att varmt tacka alla ledamöter av Sveriges riksdag för det engagerade, kompetenta och hängivna arbete som ni har utfört under denna mandatperiod i folkstyrets tjänst. Det är ett arbete som inte alltid uppskattas av omvärlden efter förtjänst. Få har dock som vi som tjänstgör som talmän möjlighet och tillfälle att dagligen följa detta arbete, och jag vet – vi vet – hur kunskapsrika och intressanta många av de debatter är som förs här i denna kammare.

Ärade ledamöter! För många i denna kammare – närmare bestämt 74 ledamöter – är detta en stund av definitivt uppbrott och avsked. Mer än en femtedel av kammarens ledamöter har beslutat sig för att inte kandidera till nästa mandatperiod. Det är inte fler än vanligt, men däremot är ålderssammansättningen bland dem som lämnar riksdagen mer varierad än vi tidigare upplevt.

Medierna, med sin förkärlek för att problematisera, har på senare tid alarmerat om att många unga lämnar det politiska arbetet, några efter bara en mandatperiod. Men det är inte givet att se det som ett problem, tvärtom. Även här ser vi tidens förändring i riksdagen. Det är inte lätt att i dag återvända till yrkeslivet efter kanske 15–20 år som heltidspolitiker. Att ni som är unga vill fullfölja era studier, pröva yrkeslivet, för att kanske om några år återvända till riksdagsarbetet ser jag både som riktigt och naturligt. På så sätt tillför vi både riksdagen och yrkeslivet välbehövliga nya erfarenheter och ny kompetens. Jag önskar er lycka till på er fortsatta färd genom livet och välkomna tillbaka.

De ledamöter som nu lämnar riksdagen efter minst en mandatperiod får som minnesgåva en litografi av Philip von Schantz. Men jag vill också på detta sätt, på riksdagens vägnar, varmt tacka er för de insatser som ni gjort i riksdagen, för det demokratiska arbetet och för folkstyret.

Det har varit mycket slit, mycket vardagligt, oglamoröst gnetande, ofta långt från massmediernas strålkastarljus eller annat erkännande och uppmuntran. Så ser det demokratiska vardagsarbetet ut. Men det har också varit kamratligt samarbete, intressanta möten med människor och möjlighet att påverka, att vara delaktig i vårt lands utveckling. Det är ju därför som vi har stretat på. Nu går många av oss vidare till andra upp-

drag, medan några får njuta av pension och ett annat, kanske friare, liv med tid för livskamraten, barn, barnbarn och rent av egna intressen.

Anders Johnson och Ann-Kristin Føsker kom in i riksdagen som ersättare under detta riksmöte. Eva Persson Sellin började 1995 och Annika Jonsell kom först in som ersättare 1994 och blev ledamot 1995. Jörgen Persson har varit statsrådsersättare för Margareta Winberg under denna mandatperiod.

Elisa Abascal Reyes, Torsten Gavelin, Ulf Kero, Helena Nilsson, Annika Nordgren, Michael Stjernström, Ola Ström, Marie Wilén och Hanna Zetterberg kom in efter valet 1994.

Ingrid Skeppstedt blev riksdagsledamot 1993. Björn Ericson har varit ersättare i flera omgångar på 80-talet, ledamot 1992–1994 och från 1994 ersättare igen. Widar Andersson, Stig Grauers, Lena Klevenås, My Persson, Lars Stjernkvist och Monica Widnemark kom in i valet 1991 och har därmed varit ledamöter under en treårig och en fyraårig mandatperiod. Ines Uusmann kom in som ersättare 1989, blev riksdagsledamot 1991 och kommunikationsminister 1994.

Bengt Hurtig blev ledamot 1989, och Ragnhild Pohanka kom in i riksdagen under Miljöpartiets första mandatperiod 1988–1991 och återkom 1994. Sigrid Bolkeus, Kjell Ericsson, Karl Hagström och Roland Larsson har tillhört riksdagen under tre mandatperioder sedan 1988.

Isa Halvarsson blev riksdagsledamot i april 1988. Leo Persson kom in som ersättare 1985–1990 och blev ledamot i februari 1990. Görel Thurdin blev ledamot efter Thorbjörn Fälldin i oktober 1986, var statsråd 1991–1994 och blev vice talman 1994. Jan Jennehag kom också in i oktober 1986. Leif Marklund, Bengt Harding Olson, Karl-Erik Persson, Britta Sundin, Margitta Edgren och Ingbritt Irhammar kom in efter valet 1985 och har därmed varit riksdagsledamöter under fyra mandatperioder. Sverre Palm kom också in detta år efter flera år som ersättare sedan slutet av 70-talet.

Inger Koch kom först in som ersättare 1983 och blev, liksom Sven Lundberg, ledamot samma år. Berit Löfstedt var ersättare från 1982 och blev ledamot i maj 1983.

År 1982 valdes följande ledamöter in: Ingrid Andersson, Berit Oscarsson, Inga-Britt Johansson, Rune Evensson, Birger Hagård, Bengt Kronblad, Anders Nilsson, Bo Nilsson, Nils T Svensson, Birthe Sörestedt, Iréne Vestlund och Sten Östlund. De har därmed varit ledamöter av Sveriges riksdag under fem mandatperioder – 16 år.

Karin Israelsson var ledamot 1979–1991, ersättare 1991–1994 och från 1996 ledamot igen. Den uppskattning hon rönt bland alla kolleger har speglats i den värme, varmed hon hälsats välkommen åter efter sitt tillfälliga avbrott. Christer Eirefelt, Lars Hedfors, Gullan Lindblad och Anita Persson kom in i riksdagen 1979 och har därmed varit riksdagsledamöter under sex mandatperioder. Ni har alla varit mycket kunniga och omttyckta ordförande eller vice ordförande i era utskott och beklätt ansvarsfulla uppdrag i utredningar, styrelser och riksdagsgrupper.

14 riksdagsledamöter – 3 kvinnor och 11 män – har varit ledamöter mer än 20 år. Jag vill rikta några ord till var och en av er. 6 av er kom in efter valet 1976 och har därmed verkat i riksdagen under 7 mandatperioder:

Axel Andersson har från sina 22 år i riksdagen en mycket bred erfarenhet från många utskott, bl.a. försvars-, bostads- och konstitutionsutskotten och under senare år även utrikes- och näringsutskotten. Inför EU-inträdet var Axel Andersson aktiv inom det organ som förberedde Sveriges medlemskap och var också en av de 22 riksdagsledamöter som utsågs direkt ur riksdagen för att företräda Sverige i Europaparlamentet.

Axel Anderssons plats har varit Gävleborgsbänken – och den i riksdagssammanhang närmast unika titeln kronojägare säger också en hel del om Axel Anderssons intresse utanför den politiska sfären. Kanske är det också från denna miljö som Axel Andersson hämtat sin omvittnat glada och sympatiska läggning, vilken har varit en stor tillgång i arbetet men också för reskamraterna under många internationella uppdrag.

Rolf Dahlberg har täckt ett brett spektrum i riksdagsarbetet. Han har varit ledamot i civilutskottet, numera bostadsutskottet, lagutskottet och näringsutskottet. I de båda sistnämnda utskotten har Rolf Dahlberg varit en mycket uppskattad ordförande. När han nu slutar är det som ledamot i förvaltningsstyrelsen och som vice ordförande i direktionen – ett nog så viktigt men också slitsamt värv, där det är en fördel att man känner riksdagen utan och innan.

Ett parlaments inflytande och ställning är mycket beroende på vilka egna resurser parlamentet, dess ledamöter och partier har. Genom att skapa goda förutsättningar för ledamöterna i form av service av olika slag – datorer, bostäder, kompetent personal och en effektiv administration – stärks riksdagens ställning. Jag vill därför särskilt tacka Rolf Dahlberg för hans engagerade insatser i förvaltningsstyrelse och direktion.

Birgitta Johansson har varit riksdagsledamot för Skaraborgs läns valkrets sedan 1976. Birgitta Johansson har med stor konsekvens arbetat inom ett politikområde som många skulle betrakta som typiskt manligt – näringslivsfrågorna – med betydande framgång. Hon inledde tidigt sin specialitet, först som suppleant, sedan som ledamot av näringsutskottet, och 1992 blev hon vice ordförande och 1994 ordförande.

Birgitta Johansson har under hela sin tid som riksdagsledamot varit mycket aktsam om kvinnor som vill delta aktivt i politiken, och hon värnar om alla kvinnor, inte bara dem som tillhör hennes eget parti.

Birgitta sticker, som vi vet, inte under stol med vad hon tycker eller med sitt lokalpatriotiska sinnelag – som av en av hennes kolleger i riksdagen med värme uttryckts så, att man måste vara skaraborgare för att förstå att tidaholmare inte är som andra!

Så kommer vi till Göthe Knutson. Rolf Dahlbergs första motion väcktes tillsammans med Göthe Knutson. Den var lång, handlade om valsystemet och innehöll många komplicerade beräkningar. En annan gemensam motion föranledde båda att hålla sitt jungfrutal. Motionen handlade om stöd till byggande av småbåtshamnar och avslogs visserligen men motionärerna tyckte sig se en positiv inställning till frågan från utskottets sida.

Göthe Knutson har suttit många år i både försvarsutskottet och justitieutskottet. Han har aktualiserat och varit en synnerligen flitig motionär och talare i många frågor inom dessa utskotts områden men har också engagerat sig i andra frågor, gärna med anknytning till Värmland. Som värmlänning och gammal journalist har han en suverän förmåga att formulera sig och väcka debatt. Det uppskattas mycket av oss talmän.

Så kommer vi till Rune Rydén. Det är, som ni har förstått av vad jag hittills har sagt, ofta ett nöje att läsa jungfrutal. Många handlar om hembygden. Många kommer redan i sitt första anförande in på frågor som man sedan driver under riksdagstiden. Några få har litet allmänna reflexioner om riksdagsarbetet. En sådan är Rune Rydén.

Jag vill inte undanhålla kammaren hans tankar när han som nybörjare och placerad sist på talarlistan äntligen fick ordet efter tolv timmars debatt. Han sade sig ha små möjligheter att tillföra debatten något nytt. Alla tänkbara argument var ju redan använda. Han kände sig som mannen som reste till Kina och som efter första dagens vistelse där ville skriva en bok om landet, efter några månader möjligen kunde tänka sig att skriva en artikel och efter ett tiotal år möjligen kunde bidra med några reflexioner. Vad blir det efter 22 år?

Som mångårig ledamot i utbildningsutskottet med stora förändringar på utbildningsområdet, och däremellan i finansutskottet, har det säkerligen inte funnits brist på argument. Jag vill särskilt tacka Rune Rydén för hans stora engagemang i RIFO, i många år som dess ordförande. Det är oerhört viktigt med kontakter och en dialog mellan forskare och förtroendevalda. RIFO har under årens lopp också tagit upp många för vår framtid svåra och viktiga frågor.

Sten Svensson illustrerar såväl jungfrutalaren som den som rör sig i hembygden och den som visar upp ett långvarigt specialintresse. Första motionen som herr Svensson i Skara väckte handlade om livsmedelsteknisk utbildning i Skaraborg. Första anförandet handlade om ökat lokalt inflytande över det regionalpolitiska stödet och andra anförandet om tekoföretagen i hemregionen. Sin tidiga karriär gjorde han i arbetsmarknadsutskottet och näringsutskottet.

Sten Svensson slutar nu som ordförande i socialutskottet, där han varit ledamot sedan 1988, vice ordförande 1991–1994 och ordförande under denna mandatperiod. Kunnig och seriös har han i utskottet och i andra sammanhang engagerat sig i många svåra frågor – psykiatri, narkotika och arbetshandikappade. Sten Svensson har vinnlagt sig om att söka samarbete över block- och partigränser, och det har lett till enhälliga ställningstaganden i riksdagen i viktiga frågor som rör utsatta människor.

Håkan Strömberg kom in som talmansersättare redan 1974 och blev ledamot efter valet 1976.

Håkan Strömberg har ägnat sina krafter främst åt jordbruksutskottet, där han varit ledamot 1976–1991 och vice ordförande 1983–1988. Under de två senaste mandatperioderna har hans uppdrag bl.a. varit trafikfrågorna och under de senaste åren även de nordiska frågorna.

Den första motionen av herr Strömberg i Vretstorp gällde dock något så specifikt som försöksverksamhet med ordningshållande i nöjesarrangörs egen regi. Den gången gick det inte så bra men i gengäld dröjde det inte länge förrän Håkan Strömberg tillsammans med Ingemar Konradsson lyckades få med sig hela utrikesutskottet på linjen att regeringen borde förbereda sig för en utvidgning av territorialhavsbredden till 12 nautiska mil.

Håkan Strömberg har gjort sig känd som en god historieberättare, om gamla partikamrater och riksdagsminnen – kanske får vi höra mer om detta i fortsättningen? Jag är säker på att Håkan, som i förrgård gjorde sin

sista match som målvakt för s-fotbollslaget, kommer att återvända åtminstone för denna årliga uppgörelse mellan regering och opposition.

Kurt Ove Johansson var riksdagsledamot 1974–1976 och kom efter några år som ombudsman på nytt till riksdagen efter 1979 års val.

Kurt Ove Johansson kom in i konstitutionsutskottet redan 1974 som suppleant och har varit ledamot av utskottet sedan 1979 och dess vice ordförande under denna mandatperiod. Kurt Ove Johansson har med sin integritet, noggrannhet och kunnighet starkt bidragit till att ge konstitutionsutskottet den tyngd inom riksdag och regering som utskottet i dag besitter, och också blivit ett välbekant ansikte utåt.

Kurt Ove Johansson var under förra mandatperioden förste vice gruppleadare och har också haft en rad andra uppdrag inom riksdagen, inom bl.a. Nordiska rådet, valberedningen och JO-delegationen.

Att Kurt Ove Johansson inte sparar på krutet och mycket självständigt tar ställning har många fått erfara. Men bakom den något sträva ytan finns det både humor och värme – det vet utskottskolleger, medarbetare och andra som haft förmånen att få känna Kurt Ove närmare.

Catarina Rönnung har funnits i riksdagen sedan 1974 och har delat sin tid mellan kulturutskottet, 1978–1988, och konstitutionsutskottet, sedan 1988. Hennes sympatiska och trevliga sätt har varit mycket uppskattat, och hennes engagemang för konst- och kulturfrågor är starkt. I konstitutionsutskottet har Catarina Rönnung främst agerat i mjukare frågor som fri- och rättighetsfrågor.

Utbildningsfrågor är ett annat område som ligger henne varmt om hjärtat. Hon har där återkommit med motioner om t.ex. dyslexifrågor, psykiatriutbildning, sjukgymnastutbildning och optikerutbildning inom högskolan.

Andra frågor som Catarina Rönnung intresserat sig för under sitt riksdagsarbete har t.ex. gällt förbud mot könsdiskriminerande reklam, bistånd till Ryssland, trafikfrågor och utveckling av småhusindustrin.

Catarina Rönnung har genom mod och stor integritet i sin riksdagsgärning skapat respekt i skilda läger för sin person och för det arbete hon utträttat.

Per Olof Håkansson har varit riksdagsledamot sedan 1974 och har verkat bl.a. inom civilutskottet, bostadsutskottet och finansutskottet. Per Olof Håkansson har varit en ledande kraft inom det nordiska samarbetet, där han varit ledamot av Nordiska rådets svenska delegation sedan 1985 och vice ordförande sedan 1994. Han har också haft många krävande förhandlingsuppdrag, som han skött mycket framgångsrikt; det vet jag av egen erfarenhet.

Ytterligare en viktig aspekt på Per Olof Håkanssons gärning här i riksdagen är ordförandeskapet i Riksdagens revisorer. I denna egenskap har han strävat efter – och lyckats med – att öka revisorernas, och därmed riksdagens, roll och delaktighet i granskningsprocessen. Han använder uttrycket ”det parlamentariska ögat”, som genom revisionen skall ha insyn i det statliga verksamheten. Per Olof Håkanssons ambition har varit att främja revisorernas kontakt med utskotten, men också att göra revisorernas arbete mer synligt i medierna.

Per Olof Håkansson började sin gärning som förtroendevald i kommunalpolitiken i Trelleborg. Han har aldrig riktigt släppt taget och kommer nu med förnyade krafter och mer tid till förfogande att återvända dit.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Vi som känner Per Olof Håkansson vet vad vänner och motståndare har att vänta sig, och vi önskar honom lycka till!

Arne Andersson: I mer än ett kvarts sekel har Arne Andersson varit för många känd som herr Andersson i Ljung. Han har tjänat sitt land på ett sätt som väckt uppskattning i alla läger. Han slutar nu efter elva år som ordförande i försvarsutskottet och kommer att saknas av många – inte bara för sina breda och djupa kunskaper om försvaret utan också för sitt sätt att hantera utskottet. Som en utpräglad samarbetsmänniska har han alltid sett till sakfrågorna, och med sitt trivsamma och humoristiska sätt har han lyckats lotsa de komplicerade försvarsbesluten i hamn.

Redan i sin första riksdagsdebatt förklarade sig herr Andersson i Ljung vara anhängare av ett starkt försvar, även om han var motståndare till just utvidgningen av Remmene skjutfält som råkade ligga i hans hemtrakt. Han hade lyssnat på människorna i bygden och funnit många skönhetsfel i hanteringen. Vi vet att försvarsfrågorna under de senare åren med nedläggningar av regementen runt om i vårt land har väckt många starka känslor och att riksdagen många gånger har måst fatta svåra beslut, som drabbat enskilda människor. Det är då viktigt att, som Arne Andersson alltid gjort, ta sig tid att lyssna på dem som berörs av besluten.

Som en av riksdagens till riksdagsåren äldsta ledamöter har Arne Andersson alltid varit generös med att dela med sig av sina kunskaper och månat om att ta hand om och stödja nya och oerfarna ledamöter tvärs över alla politiska gränser. På det sättet skapas kontinuitet i riksdagsarbetet, och ledamöterna lämnar ett bestående arv efter sig.

Birgitta Hambraeus har varit ledamot i många utskott – civil-, socialförsäkrings-, närings-, utrikes- och under den senaste mandatperioden i konstitutionsutskottet. Direkt när Birgitta Hambraeus kom in i riksdagen 1971 fick hon sitt partis uppdrag att följa kärnkraftsfrågan. Det är också för detta engagemang och för sin personlighet – en kvinna med civilkurage, motvallskäring i ordets bästa och mest berömvärda bemärkelse, orädd och kompromisslöst radikal – som Birgitta gjort sig känd. Birgitta har alltid sagt vad hon anser, och det hon står för. Klok, påläst och noga med att rådfråga expertisen har hon varit en meningsfrände att lita till och en meningsmotståndare att både frukta och respektera.

Birgitta Hambraeus har själv sagt att hennes personliga livshållning härrör från Martin Bubers tankar – först när man kopplat bort sitt eget tillgodoseende, sin egoism och uppfattar medmänniskor som lika viktiga som sig själv, först då uppnår man harmoni och balans.

I Hornsberga by i Orsa väntar nu trädgårdstäppan och barnbarn, men vi kommer säkert höra av Birgitta Hambraeus även från denna nya och ännu friare position!

Det är svårt att tänka sig någon med större bredd och djup vad gäller erfarenheter och kunskap om svensk politik än Thage G Peterson, som kom in i riksdagen 1971. Men den politiska lidelsen är betydligt äldre än så – mer än ett halvt sekel. Som 12-åring smugglades Thage Peterson in av sina äldre syskon på ett ungdomsklubbmöte. Den unge Thage var upprörd över att somliga barn hade matsäck med sig till skolan, medan andra inte hade det, att några fick läsa vidare, medan andra inte hade råd.

Fortsättningen känner vi väl. Få har som Thage G Peterson befunnit sig i den absoluta mittpunkten i regering och riksdag under närmare tre decennier. Raden av utnämningar – statssekreterare, konsultativt statsråd,

industriminister, justitieminister, försvarsminister, tillsammans med riksdagsuppdrag, däribland ordförande i konstitutionsutskottet och många utredningsuppdrag – säger något om det förtroende och den respekt Thage G Petersons kunskande och politiska handlag rönt under åren.

Som talman initierade Thage G Peterson mycket framgångsrikt en rad åtgärder för att stärka riksdagens roll och ställning genom sitt genuina engagemang för folkstyret och människors rätt och skyldighet att medverka i det demokratiska arbetet. Riksdagsutredningen, vars reformförslag sattes i verket under denna mandatperiod, tillsattes under Thage Petersons talmanstid. Det var också under hans tid som talman som den kraftiga ökningen av riksdagens internationella engagemang inleddes. På ett tidigt stadium öppnade han upp kontakten mot Östeuropa.

Ja, detta är väl känt för oss alla. Kanske inte lika känd – men lika sann och belysande – är bilden av en ledigt klädd Thage Peterson, på cykel, med den somriga fartvinden i håret, intensivt njutande av frihet och synen av vallmo, cikoria och prästkragar längs vägrenarna, ivrigt på väg till bullarna i favoritbageriet vid sommarvistet på Gotland.

Vi tackar Thage G Peterson för många år av hängivet arbete för folkstyret och önskar honom allt gott – i bokstavlig och bildlig betydelse – i viktiga arbetsuppgifter men också så småningom något mer av frihet än den långa värtjänst för folkstyret som har varit hans liv hittills.

Jag vänder mig nu till riksdagens ålderspresident – Börje Nilsson, riksdagsledamot i Andra kammaren för Kristianstad län 1965–1970 och från 1974 ledamot av Sveriges riksdag. Jag ber Börje Nilsson att komma fram till talmanspodiet.

Det hände sig en gång i Börjes ungdom att han läste statskunskap för professor Nils Stjernquist i Lund, som undrade vad Börje Nilsson skulle kalla sig om han själv blev riksdagsledamot. Börje Nilsson i Kristianstad, blev svaret. Men professorn rättade myndigt och meddelade att Nilsson i Nosaby var det riktiga. Det var ju där, utanför Kristianstad, Börje Nilsson hörde hemma. De andra studenternas glada fnissningar fick Börje Nilsson att definitivt bestämma sig för att det var just ”i Kristianstad” det skulle vara, och så fick det bli, som vi nu vet.

Vi är snart inte många kvar från tvåkammartiden – en handfull – och det är bara Börje Nilsson som har så många års erfarenhet från denna tid.

Det är en fascinerande utveckling och en god bit av riksdagens historia som förflutit sedan Börje Nilsson höll sitt första anförande den 13 maj 1965 i Andra kammaren.

Ärendenas karaktär säger oss dock, att mycket litet är nytt under solen och att de stora frågor vi förtroendevalda har att brottas med är eviga. Debatten Börje Nilsson höll sitt jungfrutal i för 33 år sedan gällde komunal skatteutjämning, standardhöjning och finansiering av folkpensioner.

Börje Nilsson började sin bana som suppleant i konstitutionsutskottet, fortsatte till statsutskottet och finansutskottet och har sedan 1974 varit ledamot av socialförsäkringsutskottet, där han blev ordförande 1996.

Börje Nilsson har ett starkt engagemang för att försäkringskassorna skall fungera väl och har varit mycket aktiv för detta i riksdagen, såväl när det gäller resurstilldelning som när det gäller rättssäkerhet och handlägningsfrågor.

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

Börje Nilsson kan nu avsluta sin långa bana i trygg förvisning om att, som direkt ansvarig för beredningen i riksdagen, ha baxat det nya pensionssystemet i mål och därmed ett regelverk som kommer att ha betydelse för många generationer under lång tid.

Jag vet att ett egenhändigt nybyggt lusthus numera finns hemma på tomten i Kristianstad, en väl så riktig och angenäm plats att betrakta världen från, utifrån ett friare och öppnare perspektiv. Börje Nilsson har aldrig varit de stora åthävnas man. Men den stillsamma auktoritet, värme och humor, med vilken han har styrt socialförsäkringsutskottets arbete i hamn under mycket gott kamratskap, har varit djupt uppskattad.

Riksdagen framför härmed sitt varma tack för allt arbete och det engagemang Börje Nilsson under närmare tre decennier som riksdagsledamot har utträttat för folkstyret, och jag ber att få överlämna riksdagens gåva till Börje Nilsson.

(Applåder)

Kören sjöng med Johanna Elofsson som solist: Som ett blomstrande mandelträd, musik Bo Hansson och text Pär Lagerkvist.

Kören sjöng: Plenty good room on the glory train av Kirby Shaw.
(Applåder)

Anf. 66 TALMANNEN:

Ärade ledamöter! Så har vi kommit fram till den punkt där jag kan hemförlova riksdagens ledamöter efter väl förättat värv, med ett stort och varmt tack för era insatser och för den vänlighet, uthållighet och ömsesidiga respekt som präglar vardagen här.

Jag vill tacka de vice talmännen Anders Björck, Görel Thurdin och Christer Eirefelt för utomordentligt samarbete och gott kamratskap under mandatperioden. Jag vill särskilt tacka Görel och Christer som nu lämnar riksdagen. Andre vice talman Görel Thurdin kom in i riksdagen 1986, var statsråd 1991–1994 och blev därefter vice talman, samtidigt som hon med intensitet och kraft har drivit frågor som engagerar henne.

Christer Eirefelt blev riksdagsledamot 1979. Han har ägnat mycket kraft åt näringslivsfrågorna och har under denna mandatperiod varit nestorn i talmanspresidiet, där han funnits sedan 1988.

Båda har också haft andra uppdrag med barnen i centrum – Görel som ordförande i Rädta Barnen och Christer som ordförande i Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor.

Vi önskar er nu all framgång med de viktiga uppdrag som ni nu skall fortsätta att ta itu med.

Jag vill också tacka talmanskonferensen, talmanskonferensens arbetsgrupp och därmed gruppledarna, som med stor öppenhet och konstruktivitet har bidragit till utveckling och förnyelse av riksdagens arbetsformer, kvittningsmännen, förvaltningsstyrelsen och dess direktion samt utskottens och förvaltningskontorets personal.

Ett särskilt tack vill jag rikta till kammarkansliets personal och i alldeles särskild bemärkelse till kammarsekreterare Gunnar Grenfors, som snart, men inte än, får njuta av livet utanför denna kammare. Gunnar förblir ju vår betrodde och av kammaren valde kammarsekreterare några månader till, till dess den nyvalda riksdagen samlas i början av oktober. Men jag är säker på att den nuvarande riksdagen – ledamöter och an-

ställda – liksom regeringen och liksom jag själv känner ett stort behov av att här i denna stund få framföra vårt varma tack och vår djupa respekt för din gärning.

Genom sakkunskap, breda erfarenheter från såväl utskott som kammare och förvaltningskontor, genom konstruktivitet och kreativitet, integritet och lidelse för demokratin och det parlamentariska arbetet har Gunnar Grenfors som kammarsekreterare varit ett ovärderligt stöd för oss talmän och för alla ledamöter i Sveriges riksdag. Varmt tack! Vi önskar dig allt gott inför framtiden.

Jag vill överlämna en riktig midsommarbukett som ett tecken på vår tacksamhet.

(Applåder)

Ärade ledamöter! Nu är det definitivt dags att avsluta arbetet i denna kammare för förhoppningsvis välbehövlig vila, rekreation och återhämtning efter det som varit, men också inför de nya arbetsuppgifter som nu väntar i valrörelsen.

Men innan vi kastar oss ut i detta, vill jag sända er ut i sommaren med några ord av Werner Aspenström, *Mätarlarven* ur diktsamlingen *Litania*:

Jag sträcker mig ut från mitt
körsbärsblad
och spanar mot evigheten:
evigheten är alldeles för stor i dag,
alldeles för blå och tusenmila.
Jag tror jag stannar på mitt
körsbärsblad
och mäter upp mitt gröna körsbärsblad.

Anf. 67 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Allra först ett mycket stort tack från oss alla som nu lämnar riksdagen för den uppvaktning vi har blivit föremål för och för de mycket vänliga och värmande ord som talmannen har riktat till oss, vilka känns bra att ha med oss när vi nu vandrar vidare i livet.

Vi som avgår önskar också riksdagen all framgång som landets parlament med många livfulla och intressanta debatter i fortsättningen.

Innan vi sedan rusar ut i den ljuva sommaren vill jag framföra ledamöternas tack till talmannen och de vice talmännen och uttala vår uppskattning för er skicklighet och effektivitet i att också under denna riksdagssession leda riksdagens arbete och samla oss till viktiga beslut.

Jag vill också uttala särskild uppskattning till talmannen för hennes utmärkta sätt att i olika sammanhang representera riksdagen och hävda parlamentets ställning i svenskt samhällsliv. Jag hoppas att talmannen under några veckor kan vistas i sin trädgård vid havet och sköta om sina älskliga blommor små.

Jag vill också understryka talmannens tack till vice talmännen Görel Thurdin och Christer Eirefelt, som finns bland den avgående skaran, för att ni på ett säkert och sympatiskt sätt har skött era uppgifter i talmanskapet. Likaså vill jag tacka Gunnar Grenfors för hans förtjänstfulla arbete under många år i riksdagens tjänst.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Trots att riksdagen nu slutar officiellt, avstannar inte det politiska arbetet. Det fortsätter ute i landet genom samtal, studier och på andra sätt. Mycket snart startar också en spännande och intressant valrörelse som kommer att engagera oss alla. Jag hoppas att det därvid blir många tillfällen till trevliga och stärkande kontakter med väljarna.

Slutligen vill jag på ledamöternas vägnar till talmannen, de vice talmännen och till riksdagens hela personal, som ser till att göra Riksdagshuset till en trivsamt arbetsplats, rikta en önskan om en skön sommar – med lust och fågning stor.

(Applåder)

Till slut sjöng kören Sommarsalm, musik Waldemar Åhlén och text C D af Wirsén.

(Applåder)

11 § Kammaren åtskildes kl. 15.04.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 1 § anf. 41
(delvis) och
av talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

1 § Partiledardebatt.....	1
Anf. 1 CARL BILDT (m).....	1
Anf. 2 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	3
Anf. 3 CARL BILDT (m) replik.....	3
Anf. 4 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	4
Anf. 5 CARL BILDT (m) replik.....	4
Anf. 6 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	4
Anf. 7 CARL BILDT (m) replik.....	4
Anf. 8 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	4
Anf. 9 CARL BILDT (m) replik.....	5
Anf. 10 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	5
Anf. 11 CARL BILDT (m) replik.....	5
Anf. 12 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	5
Anf. 13 CARL BILDT (m) replik.....	6
Anf. 14 OLOF JOHANSSON (c).....	6
Anf. 15 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	9
Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	10
Anf. 17 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	10
Anf. 18 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	11
Anf. 19 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	11
Anf. 20 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	12
Anf. 21 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	12
Anf. 22 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	12
Anf. 23 CARL BILDT (m) replik.....	12
Anf. 24 OLOF JOHANSSON (c) replik.....	12
Anf. 25 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	13
Anf. 26 LARS LEIJONBORG (fp)	13
Anf. 27 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	16
Anf. 28 LARS LEIJONBORG (fp) replik	17
Anf. 29 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	18
Anf. 30 LARS LEIJONBORG (fp) replik	18
Anf. 31 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	19
Anf. 32 LARS LEIJONBORG (fp) replik	19
Anf. 33 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	20
Anf. 34 LARS LEIJONBORG (fp) replik	20
Anf. 35 GUDRUN SCHYMAN (v)	21
Anf. 36 CARL BILDT (m) replik.....	23
Anf. 37 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	24
Anf. 38 CARL BILDT (m) replik.....	24
Anf. 39 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	24
Anf. 40 BIRGER SCHLAUG (mp)	25
Anf. 41 ALF SVENSSON (kd)	27
Anf. 42 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	32
Anf. 43 ALF SVENSSON (kd) replik	32
Anf. 44 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....	32
Anf. 45 ALF SVENSSON (kd) replik	32

Anf. 46 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	33
Anf. 47 CARL BILDT (m) replik	37
Anf. 48 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	38
Anf. 49 CARL BILDT (m) replik	39
Anf. 50 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	40
Anf. 51 LARS LEIJONBORG (fp) replik	41
Anf. 52 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	42
Anf. 53 LARS LEIJONBORG (fp) replik	42
Anf. 54 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	43
Anf. 55 GUDRUN SCHYMAN (v) replik	43
Anf. 56 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	44
Anf. 57 BIRGER SCHLAUG (mp) replik	44
Anf. 58 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	45
Anf. 59 BIRGER SCHLAUG (mp) replik	45
Anf. 60 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	45
Anf. 61 ALF SVENSSON (kd) replik	45
Anf. 62 Statsminister GÖRAN PERSSON (s) replik	46
Anf. 63 OLOF JOHANSSON (c)	47
Anf. 64 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	48
2 § Justering av protokoll	48
3 § Meddelande om statistiska uppgifter om riksdagsarbetet	48
4 § Meddelande om justering av protokoll	48
5 § Meddelande om riksmötet 1998/99	48
6 § Hänvisning av ärenden till utskott	49
7 § Anmälan och hänvisning av motioner	49
8 § Anmälan om frågor för skriftliga svar	51
9 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	51
Ajournering	51
Återupptagna förhandlingar	52
10 § Avslutning	52
Anf. 65 TALMANNEN	52
Anf. 66 TALMANNEN	60
Anf. 67 BÖRJE NILSSON (s)	61
11 § Kammaren åtskildes kl. 15.04.	62

Elanders Gotab, Stockholm 1998